

ПРАВОВИЙ ПОРАДНИК ДЛЯ ЗАСУДЖЕНИХ ДО ПОЗБАВЛЕННЯ ВОЛІ

Рамкова програма співробітництва
для Вірменії, Азербайджану, Грузії, Республіки Молдова, України й Білорусі

**Programmatic Cooperation Framework for
Armenia, Azerbaijan, Georgia, Republic of Moldova, Ukraine and Belarus**

Funded
by the European Union
and the Council of Europe

EUROPEAN UNION

COUNCIL OF EUROPE

CONSEIL DE L'EUROPE

Implemented
by the Council of Europe

Правовий поради́ник для засуджених до позбавлення волі

Погляди, висловлені в даній публікації,
є відповідальністю авторів і необов'язково відображають офіційну політику
Ради Європи чи Європейського Союзу.

Це видання здійснено в рамках впровадження проекту «Подальша підтримка
пенітенціарної реформи в Україні» Рамкової програми співробітництва Ради
Європи та Європейського Союзу для країн Східного партнерства.

Всі запити стосовно репродукції або перекладу
всього або частини даного документу повинні
направлятися до Директорату комунікацій (F-67075
Strasbourg Cedex або publishing@coe.int). Вся інша
кореспонденція стосовно даного документу повинна
направлятися до Головного Директорату з прав
людини та верховенства права.

Дизайн обкладинка: SPDP, Рада Європи
Верстка: Arena CS

© Рада Європи, 2016 рік
Друк: надруковано в Україні

Автори

Це видання підготували експерти-консультанти Ради Європи
Алла Мукшименко, Костянтин Автухов
та Ерік Сванідзе

ЗМІСТ

ВСТУП	4
РОЗДІЛ 1. ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ ВІДБУВАННЯ ПОКАРАННЯ У ВИДІ ПОЗБАВЛЕННЯ ВОЛІ	6
1.1. Види колоній	6
1.2. Приймання засуджених	7
1.3. Переміщення засуджених по ділянцях колонії	9
1.4. Праця в колоніях	11
1.5. Медична допомога в колоніях	14
1.6. Загальні питання відбування покарання у виді позбавлення волі	15
1.7. Безпека засудженого	19
РОЗДІЛ 2. ЗВІЛЬНЕННЯ ТА ЗАМІНА НЕВІДБУТОЇ ЧАСТИНИ ПОКАРАННЯ БІЛЬШ М'ЯКИМ	21
2.1. Заміна невідбутої частини покарання більш м'яким покаранням	21
2.2. Умовно-дострокове звільнення від відбування покарання	24
2.3. Звільнення у зв'язку з хворобою	27
Перелік захворювань, які є підставою для подання до суду матеріалів про звільнення засуджених від подальшого відбування покарання	27
2.4. Звільнення у зв'язку з відбуттям строку покарання	33
2.5. Звільнення на підставі амністії та помилування	36
2.6. Адміністративний нагляд	37
РОЗДІЛ 3. ЖІНКИ ТА НЕПОВНОЛІТНІ В МІСЦЯХ ПОЗБАВЛЕННЯ ВОЛІ	38
3.1. Неповнолітні	38
3.2. Жінки	39
РОЗДІЛ 4. ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗАСУДЖЕНИХ ДО ПОЗБАВЛЕННЯ ВОЛІ	41
4.1. Дисциплінарна відповідальність	41
4.2. Матеріальна відповідальність	43
4.3. Адміністративна відповідальність	44
4.4. Кримінальна відповідальність	45
РОЗДІЛ 5. НАЦІОНАЛЬНІ ТА МІЖНАРОДНІ МЕХАНІЗМИ ЗАХИСТУ ПРАВ ЗАСУДЖЕНИХ	46
5.1. Процедура судового розгляду питань, пов'язаних із виконанням вироку	46
5.2. Державні органи, що забезпечують контроль і нагляд за дотриманням прав засуджених	47
5.3. Громадські інституції захисту прав засуджених	49
5.4. Механізм реалізації права на правову допомогу	51

Вступ

Чим відрізняються Ваші конституційні права на свободі та в колонії?

Розділ II Конституції України містить права, свободи та обов'язки людини і громадянина. У ньому зазначені 44 конституційних права людини та 4 обов'язки.

Стаття 21 наголошує на тому, що всі люди є вільні і рівні у своїй гідності та правах. Права і свободи людини є невідчужуваними та непорушними. Немає різниці між людиною засудженою чи незасудженою, про це чітко говорить стаття 63, яка наголошує, що засуджений користується **всіма правами людини і громадянина, за винятком обмежень, які визначені законом і встановлені вироком суду**. Те саме написано і у статті 7 Кримінально-виконавчого кодексу України.

На особливу увагу заслуговують такі положення Конституції, що стосуються засуджених:

«Ніхто не може бути підданий катуванню, жорстокому, нелюдському або такому, що принижує його гідність, поводженню чи покаранню» (стаття 28); «Ніхто не може бути заарештований або триматися під вартою інакше як за вмотивованим рішенням суду і тільки на підставах та в порядку, встановлених законом» (стаття 29).

Переглянемо ж, в яких конституційних правах ви обмежені під час позбавлення волі:

- ▶ **обмежена дія статті 31, яка гарантує таємницю листування, телефонних розмов, телеграфної та іншої кореспонденції.** Під час відбування покарання ви можете телефонувати тільки під контролем адміністрації. Ви не можете телефонувати іншим засудженим, які теж відбувають покарання в колоніях, але ви можете листуватися з ними з дозволу адміністрації колонії. Ваші листи до засуджених, які перебувають в інших колоніях будуть переглядатися працівниками колонії;
- ▶ **обмежена дія статті 33, яка гарантує свободу пересування, вільний вибір місця проживання, право вільно залишати територію України.** Під час відбування покарання ви не маєте права залишати межі колонії без законних підстав;
- ▶ **обмежена дія статті 34, яка гарантує право вільно збирати, зберігати, використовувати і поширювати інформацію усно, письмово або в інший спосіб – на свій вибір.** Під час відбування покарання ви маєте право зберігати лише підручники і навчальне приладдя, літературу та періодичні видання, у тому числі релігійного змісту (до 10 примірників), письмовий папір, зошити, олівці, авторучки, чорнило, стержні, конверти, марки, листівки;
- ▶ **обмежена дія статті 36, яка гарантує право на свободу об'єднання у політичні партії та громадські організації.** Під час відбування покарання ви можете брати участь у роботі самодіяльних організацій та гуртків, що створені в колонії. Звертаємо вашу увагу на те, що засуджені, які належать до самодіяльних організацій, не користуються додатковими пільгами і не звільняються від основної роботи;
- ▶ **обмежена дія статті 38, яка гарантує право брати участь в управлінні державними справами, всеукраїнському та місцевих референдумах, вільно обирати й бути обраними до органів державної влади та органів місцевого самоврядування.** Під час вашого перебування в колонії ви не маєте права голосу на місцевих виборах, але можете обирати Президента та депутатів Верховної Ради України;
- ▶ **обмежена дія статті 39, яка гарантує право збиратися мирно, без зброї і проводити збори, мітинги, походи і демонстрації.** Під час відбування покарання ви не маєте права самовільно залишати призначену для перебування ізольовану територію, приміщення або визначене місце роботи, а також перебувати без дозволу адміністрації колонії у гуртожитках та відділеннях, у яких ви не проживаєте, або на виробничих об'єктах, на яких ви не працюєте;
- ▶ **обмежена дія статті 41, яка гарантує право володіти, користуватися і розпоряджатися своєю власністю, результатами своєї інтелектуальної, творчої діяльності.** Під час відбування покарання вам заборонено придбавати, виготовляти, зберігати і використовувати гроші, цінності, предмети, речі, речовини і вироби, заборонені до використання в колонії, а також заборонено продавати, дарувати предмети, вироби і речі, якими ви користуєтесь.

Перелік предметів, виробів і речовин, зберігання і використання яких засудженими заборонено:

- ▶ предмети, вироби та речовини, вилучені з цивільного обігу;
- ▶ будь-яка зброя, а також спеціальні засоби та засоби активної оборони, оптичні прилади;
- ▶ пересувні засоби;
- ▶ гроші, цінні речі та цінні папери (за винятком засуджених, які відбувають покарання у виправних центрах, виправних колоніях мінімального рівня безпеки з полегшеними умовами тримання та дільницях соціальної реабілітації);
- ▶ будь-які вироби з дорогоцінних металів, у тому числі наручні та кишенькові годинники (за винятком засуджених, які відбувають покарання у виправних центрах, виправних колоніях мінімального рівня безпеки з полегшеними умовами тримання та дільницях соціальної реабілітації);
- ▶ будь-які алкогольні та слабоалкогольні напої, одеколон та інші вироби на спиртовій основі, а також напої енергетичної дії;
- ▶ психотропні речовини, наркотичні та лікарські засоби, предмети медичного призначення (за винятком протезів, інвалідних візків, окулярів та лікарських засобів, необхідних для підтримання життєдіяльності організму, за наявності відповідного медичного висновку);
- ▶ будь-яка теле-, радіо-, аудіо- та відеоапаратура, аудіо-, відеокасети, CD- та DVD-диски (за винятком: гучномовця – одного на жилу секцію, телевізора – одного на відділення соціально-психологічної служби або на жилу секцію, DVD-програвача – одного на відділення соціально-психологічної служби або на жилу секцію);
- ▶ радіоелектронні засоби, призначені для передавання чи приймання радіосигналів (радіостанції, мобільні телефони та зарядні пристрої до них, SIM-картки, скетч-картки поповнення рахунку мобільного зв'язку, пейджери тощо), друкарські машинки, розмножувальні прилади;
- ▶ комп'ютерна техніка (за винятком комп'ютерної техніки, що встановлена у комп'ютерних класах. Засудженим, які відбувають покарання у виправних центрах, виправних колоніях мінімального рівня безпеки з полегшеними умовами тримання та дільницях соціальної реабілітації, дозволяється мати при собі портативні персональні комп'ютери та аксесуари до них), ігрові консолі та приставки;
- ▶ ножі, бритви (крім електричних, механічних та безпечних з касетною головкою) та інші гострорізальні та колючі предмети;
- ▶ сокири, молотки та інші інструменти;
- ▶ гральні карти;
- ▶ фотоапарати, фотоматеріали, хімікати;
- ▶ будь-які документи (крім копій вироків і ухвал судів, квитанцій на зберігання грошей, речей та цінностей, а також кореспонденції від органів та осіб, зазначених у пункті 1 розділу XII Правил внутрішнього розпорядку установ виконання покарань);
- ▶ топографічні карти, компаси;
- ▶ військовий та інший формений одяг, обладнання до нього, а також верхній одяг, головні убори та взуття (за винятком тапочок) невстановлених законодавством зразків;
- ▶ копіювальний папір;
- ▶ музичні інструменти;
- ▶ будь-яке спортивне знаряддя, у тому числі для заняття бойовими мистецтвами (боксерські рукавички та груші, рукавички для заняття рукопашним боєм, маківари тощо);
- ▶ **обмежена дія статті 44, яка гарантує тим, хто працює, право на страйк для захисту своїх економічних і соціальних інтересів.** Ви не маєте права припиняти роботу з метою вирішення трудових та інших конфліктів.

Отже, ваші конституційні права не суттєво обмежені, в той же час ви повинні виконувати певні обов'язки під час перебування в колонії, про які ви можете прочитати в наступних розділах брошури.

Розділ 1.

Загальні положення відбування покарання у виді позбавлення волі

1.1. Види колоній

— Які види колоній існують?

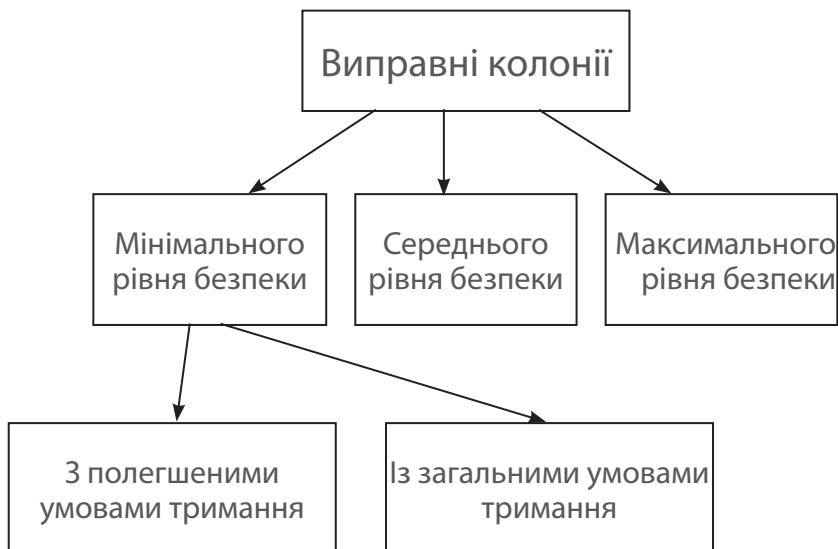
Згідно з Кримінально-виконавчим кодексом України (КВК України), колонії поділяються на:

- ▶ виправні (для повнолітніх осіб);
- ▶ виховні (для неповнолітніх).

Для неповнолітніх не створюється різних видів колоній. Колонії для повнолітніх бувають мінімального, середнього та максимального рівня безпеки. Колонії мінімального рівня безпеки поділяються на колонії із загальними умовами тримання та полегшеними умовами тримання (за старою термінологією їх називають «колонія-поселення»).

Для жінок є окремі колонії, однак колоній максимального рівня безпеки для них не передбачено.

Законодавством також передбачено створення окремих секторів з певним рівнем безпеки у складі колонії з іншим рівнем безпеки. Наприклад, на території колонії середнього рівня безпеки може функціонувати сектор максимального рівня безпеки.

Норма права: стаття 18 КВК України.

— Чим відрізняються умови в колоніях різних видів?

Фактично всі засуджені до позбавлення волі мають майже однакові права незалежно від виду колонії. Відмінності є в колоніях мінімального рівня безпеки з полегшеними умовами тримання, в яких засуджені тримаються на умовах «напівсвободи», як за обмеження волі.

Раніше колонії відрізнялись за дозволеною кількістю побачень, телефонних дзвінків, посилок та передач. Нині ж різниця майже зникла. Трохи більше обмежень, поряд з загальними нормативами, мають засуджені, що тримаються покамерно в колоніях максимального рівня безпеки. Основна відмінність полягає в категорії осіб, які перебувають у колонії.

— Хто визначає рівень безпеки колонії та конкретну колонію для засудженого?

Це здійснює Регіональна комісія з питань розподілу. Під час визначення колонії вона враховує різні факти, такі як тяжкість злочину, попередні судимості, умисний чи необережний злочин вчинила особа та ін. Вона ж визначає конкретну колонію для відбування.

Рішення Регіональної комісії може бути оскаржене начальнику територіального органу Державної пенітенціарної служби України (ДПтС України). У разі незгоди з результатами оскарження до начальника рішення комісії можна оскаржити до Апеляційної комісії ДПтС України. При цьому оскаржувати рішення Регіональної комісії може не лише засуджений, а й інші особи.

Для оскарження рішення про визначення рівня безпеки та конкретної установи можна звертатись також до суду.

Норма права: Інструкція про порядок розподілу, направлення та переведення для відбування покарання осіб, засуджених до позбавлення волі, Положення про Регіональну комісію з питань розподілу, направлення та переведення для відбування покарання осіб, засуджених до позбавлення волі, Положення про Апеляційну комісію Державної пенітенціарної служби України з питань розподілу, направлення та переведення для відбування покарання осіб, засуджених до позбавлення волі, затверджені наказом Міністерства юстиції від 8 лютого 2012 р. № 222/5.

— Які є види дільниць у колоніях?

У більшості колоній існує чотири дільниці:

- ▶ карантину, діагностики та розподілу (див. докладніше на с. 8 посібника);
- ▶ ресоціалізації;
- ▶ соціальної реабілітації;
- ▶ посиленого контролю.

Виключення становлять виховні колонії, в яких не створюється дільниця посиленого контролю, а замість дільниці соціальної реабілітації створюється дільниця соціальної адаптації. Дільниця посиленого контролю також не створюється і в колоніях для жінок. У свою чергу, в колоніях максимального рівня безпеки не створюється дільниця соціальної реабілітації.

У колонії існує дві відокремлені зони: житлова та виробнича, вони між собою розмежовані контрольно-пропускним пунктом (КПП).

1.2. Приймання засуджених

— Хто приймає засуджених до позбавлення волі в колонії?

Порядок приймання засуджених у колонію залежить від того, прибувають вони групою чи поодиноці. Якщо групою, то приймання здійснює комісія під керівництвом начальника установи. До складу комісії входять також заступники начальника установи, персонал оперативного підрозділу, підрозділів нагляду і безпеки, контролю за виконанням судових рішень, соціально-виховної та психологічної роботи, інтендантського та господарського забезпечення та медичної частини.

Приймання засуджених, яких доставлено в індивідуальному порядку, здійснює начальник установи разом зі співробітником відділу контролю за виконанням судових рішень (за старою термінологією «спецчастина»).

У неробочий час приймання засуджених здійснює черговий помічник начальника установи (ЧПНУ) і начальник варті.

Норма права: пункт 1 розділу II ПВР УВП.

— Що адміністрація колонії повинна робити з Вашими речами під час приймання?

Ваші речі обов'язково оглянуть. Речі, продукти харчування, вироби і речовини, які заборонені, у засуджених вилучаються. Комісія повинна скласти протокол про вилучення. Вилучені речі здаються для зберігання на склад і мають бути повернені вам при звільненні з установи, при цьому вам повинні видати корінець квитанції про передачу речей на склад. Речі, вилучені з обігу, знищуються, а гроші, цінності та інші предмети за рішенням суду можуть бути передані в дохід держави.

Норма права: пункт 1 розділу II ПВР УВП.

— Які дії адміністрація колонії повинна провести щодо вас під час приймання до установи?

Вас повинні повністю обшукати, для чого попросять роздягнутись. Також ви зобов'язані пройти комплексну санітарну обробку, що включає для чоловіків, зокрема, стрижку волоссяних частин голови, підборіддя, бороди, вусів.

Вас повинен оглянути медик, якому ви можете розказати про свої проблеми зі здоров'ям. Якщо під час перебування в СІЗО чи етапування до колонії або ще до цього вас били чи завдавали інших фізичних страждань медичний працівник повинен зафіксувати це в медичній карті.

Далі приймається рішення про направлення вас до дільниці карантину, діагностики і розподілу (КДіР).

Норма права: пункт 1 розділу II ПВР УВП, Порядок організації надання медичної допомоги засудженим до позбавлення волі, затверджений наказом Міністерства юстиції України, Міністерства охорони здоров'я України від 15 серпня 2014 року № 1348/5/572.

— Кому повинна повідомити адміністрація колонії про ваше прибуття до установи?

Адміністрація повинна повідомити суд, який виніс вирок, про його виконання, а також про ваше місце відбування покарання. Протягом трьох діб з дня вашого прибуття адміністрація направляє повідомлення вашій сім'ї, в якому повідомляється адреса колонії і роз'яснюється, що ви маєте право на листування, отримання посилок, передач, бандеролей, побаченнями та телефонні дзвінки.

Якщо ви іноземець, то не пізніше трьох діб додатково направляється відповідне повідомлення до ДПТС України. Здійснення контактів консульських установ із засудженими відбувається відповідно до статті 36 Віденської Конвенції про консульські зносини (1963 р.).

Норма права: стаття 91 КВК України; пункт 1 розділу II ПВР УВП.

Види дільниць

Назва дільниці \ Вид колонії	Карантину діагностики і розподілу	Ресоціалізації	Соціальної адаптації	Соціальної реабілітації	Посиленого контролю
Виховна колонія	✓	✓	✓		
Виправна колонія для тримання засуджених жінок	✓	✓		✓	
Виправна колонія мінімального та середнього рівнів безпеки	✓	✓		✓	✓
Виправна колонія максимального рівня безпеки	✓	✓			✓

— Що таке дільниця карантину, діагностики і розподілу?

У цій дільниці тримаються всі новоприбулі засуджені протягом 14 діб. У ній з вами повинен працювати психолог та проводиться повне медичне обстеження для виявлення інфекційних та інших хвороб. Засуджені у дільниці КДіР повністю відокремлені від інших засуджених і не можуть з ними спілкуватись. Засуджені, які тримаються у дільниці КДіР, можуть залучатися лише до робіт з благоустрою в межах зазначеної дільниці. Під час перебування у цій дільниці ви маєте право

на прогулянку, право відвідувати лазню. Робота з засудженими організується у порядку, визначеному у програмі ознайомлення новоприбулих засуджених з порядком та умовами відбування покарання.

Норма права: Положення про дільницю карантину, діагностики і розподілу засуджених, затверджене наказом Міністерства юстиції України від 4 листопада 2013 р. № 2300/5).

— Що слід зробити вам під час перебування в дільниці карантину, діагностики і розподілу?

Під час перебування в дільниці КДіР важливо ознайомитись з порядком і умовами відбування покарання, зі своїми правами та обов'язками. З вами повинні провести інструктаж щодо заходів пожежної безпеки, попередити про відповідальність за порушення встановленого порядку відбування покарання. Вас повинні проінформувати про можливі випадки застосування до вас фізичного впливу, спеціальних засобів і зброї. У вас повинні взяти розписку про ознайомлення з вимогами законів.

Засудженим іноземцям така розписка надається на одній з офіційних іноземних мов. Крім того, персонал колонії зобов'язаний проінформувати засудженого іноземця про наявне у нього право на зустріч із представником консульства.

Перебуваючи у цій дільниці, ви вже маєте право на телефонні дзвінки.

Норма права: пункт 1 розділу II ПВР УВП.

— Чим повинно закінчитись ваше перебування в дільниці карантину, діагностики та розподілу?

За результатами медичного обстеження та роботи психолога начальник дільниці КДіР готує пропозиції комісії щодо вашого розподілу до дільниці ресоціалізації, у певне відділення соціально-психологічної служби (за старою термінологією «загін») та працевикористання. До складу комісії входять керівні особи колонії, а її рішення оформлюється протоколом.

Якщо під час перебування в дільниці КДіР буде встановлено, що ви маєте високий ступінь соціально-педагогічної занедбаності і потяг до вчинення злочинів, то вас можуть направити до дільниці посиленого контролю. Таке рішення приймається на засіданні адміністративної комісії установи з урахуванням висновку начальника відділення та фахівців інших структурних підрозділів колонії.

Якщо ви вперше засуджені до позбавлення волі за злочини, вчинені з необережності, злочини невеликої та середньої тяжкості, то вас можуть перевести із КДіРу відразу до дільниці соціальної реабілітації, однак на практиці таке відбувається доволі рідко.

Визначення відділення має відбуватись з урахуванням ваших особистісних якостей, кримінально-правової характеристики, робочої спеціальності та трудових навичок.

Норма права: стаття 94 КВК України, Положення про дільницю карантину, діагностики і розподілу засуджених, затверджене наказом Міністерства юстиції України від 4 листопада 2013 р. № 2300/5.

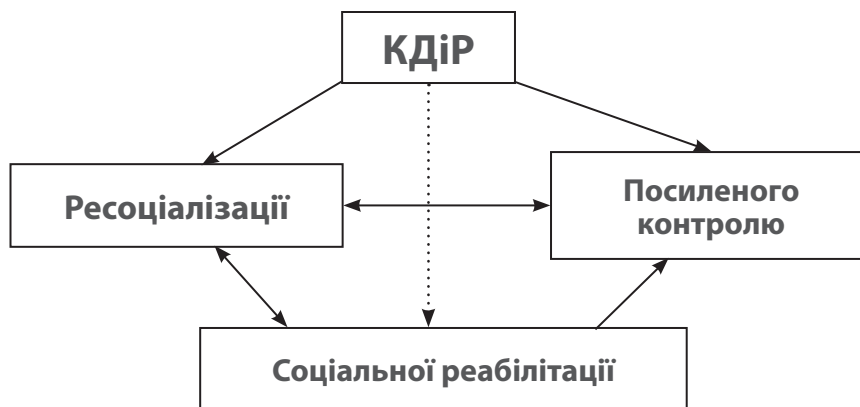
1.3. Переміщення засуджених по дільницях колонії

— Які причини переміщення засудженого з однієї дільниці в іншу?

Як уже зазначалось, з дільниці КДіР засуджений може бути переведений до будь-якої дільниці колонії.

Дільниця ресоціалізації – це основна дільниця в колонії, в якій тримається більшість засуджених, і залежно від поведінки вас можуть з неї перевести або до дільниці соціальної реабілітації (за сприятливих умов, див. докладніше про це на с. 10), або до дільниці посиленого контролю за умови, якщо буде визначено, що ви не проявили готовності до самокерованої соціально-правомірної поведінки. При цьому до дільниці посиленого контролю за цієї умови

вас можуть перевести не лише з дільниці ресоціалізації, а й з дільниці соціальної реабілітації.

Норма права: стаття 94 КВК України.

— Які умови тримання повинні бути в дільниці ресоціалізації?

Засуджені в дільниці ресоціалізації, як правило, тримаються у приміщеннях блочного типу. Норма жилої площі на одного засудженого не може бути меншою як чотири квадратні метри. При цьому в кожному локальному секторі проживають засуджені одного відділення соціально-психологічної служби. Температура у жилому приміщенні повинна бути не нижчою за 18°C. Вас повинні забезпечити триразовим гарячим харчуванням та одягом встановленого зразка.

Засуджені в дільниці ресоціалізації тримаються у звичайних жилих приміщеннях, а гуртожитки обладнуються на загальних підставах. При цьому в кожному жилому приміщенні тримаються засуджені одного відділення соціально-психологічної служби. Гуртожитки обладнуються: одно- або двоярусними металевими ліжками з жорсткою сіткою за кількістю засуджених; приліжковими тумбочками (одна на двох засуджених); столом на 10–12 посадкових місць; табуретами на кожного засудженого; гучномовцем; баком для питної води з кухлем і тазом; годинником настінним на кожну житлову секцію; фіранками на вікнах; телевізором чорно-білого або кольорового зображення на кожне відділення; холодильниками; столовими і консервними ножами (два на житлову секцію), ножицями (одні на 50 засуджених); вішалкою для верхнього одягу.

Умивальники для засуджених обладнуються в окремих приміщеннях з розрахунку один кран на 10 засуджених.

Норма права: стаття 115 КВК України, пункт 1 розділу XXVII ПВП УВП.

— Що таке відділення соціально-психологічної служби та що таке бригада?

Відділення соціально-психологічної служби – це основна організаційна ланка у структурі установи виконання покарань. До складу відділення входять не більше 100 осіб. Очолює відділення начальник (офіцер). У межах території відділення засуджені вільно переміщуються.

Бригадою є певна кількість засуджених, що виконують роботу разом. Бригада формується адміністрацією. Для бригади встановлюється норма виробітку, за результатом виконання якої і нараховується заробіток засудженому.

Норма права: Положення про відділення соціально-психологічної служби, затверджене наказом Міністерства юстиції України від 4 листопада 2013 № 2300/5.

— Які особливості тримання засуджених у дільниці соціальної реабілітації і як до неї потрапити?

У дільниці соціальної реабілітації тримаються вперше засуджені до позбавлення волі особи за злочини, вчинені з необережності, злочини невеликої та середньої тяжкості, а також засуджені, переведені з дільниці ресоціалізації. Такому переведенню в колоніях мінімального і середнього рівня безпеки підлягають засуджені, які стають на шлях виправлення після фактичного відбуття:

- ▶ не менше однієї четвертої строку покарання, призначеного судом за злочин середньої тяжкості;

- ▶ не менше третини строку покарання, призначеного судом за умисний тяжкий злочин, а також якщо особа раніше відбувала покарання у виді позбавлення волі за умисний злочин і до погашення або зняття судимості знову вчинила умисний злочин, за який вона була засуджена до позбавлення волі;
- ▶ не менше половини строку покарання, призначеного судом за особливо тяжкий злочин, а також покарання, призначеного особі, яка раніше звільнялася умовно-достроково і вчинила умисний злочин протягом невідбутої частини покарання.

У цій дільниці засуджених тримають не під охороною, а під наглядом, тобто значно менше контролю з боку адміністрації та обмежень. Можна вільно пересуватися в межах території дільниці у денний час. Крім того, з дозволу адміністрації колонії засуджені можуть пересуватися без нагляду поза територію дільниці, але в межах населеного пункту, якщо це необхідно за характером виконуваної ними роботи або у зв'язку з навчанням. Таким засудженим дозволяється носити цивільний одяг, мати зареєстрований мобільний телефон, гроші та цінні речі. Раз на місяць їм надається тривале побачення, а короткострокові без обмежень. Працювати такі засуджені можуть й за межами колонії. Після шести місяців перебування у дільниці соціальної реабілітації без порушень режиму відбування покарання засуджені можуть проживати в межах населеного пункту, в якому розташована виправна колонія, зі своїми сім'ями. Однак слід пам'ятати, що засуджені в цій дільниці фактично зобов'язані працювати, адже повинні самі себе забезпечувати.

Норма права: статті 99, 101 КВК України, пункт 6 розділу XXV, пункт 1 розділу XXX ПВР УВП.

— Які умови в дільниці посиленого контролю та за що туди можна потрапити?

У дільницях посиленого контролю засуджених тримають в умовах суворої ізоляції від інших засуджених. У дільницях посиленого контролю колоній максимального рівня безпеки засуджених тримають у приміщенні камерного типу, в інших колоніях – у звичайних жилих приміщеннях.

Засуджені, яких тримають у дільниці посиленого контролю, не мають права виходити з неї, окрім як на роботу та для прогулянок у встановлений розпорядком дня час, а також для побачень, медичного обстеження та стаціонарної медичної допомоги, відвідування кімнати для виховної роботи.

Поміщення до дільниці посиленого контролю значно зменшує шанси вийти з колонії достроково. Можливість змінити на кращі умови відбування покарання та підтримувати контакт із зовнішнім світом зменшується.

До цієї дільниці засуджені не потрапляють автоматично, лише якщо вони демонструють свою зневагу та виявляють високий ступінь соціально-педагогічної занедбаності та потяг до продовження протиправної поведінки.

Норма права: статті 94, 97 КВК України; розділ XXXII ПВР УВП.

1.4. Праця в колоніях

— Чи зобов'язані ви працювати в колонії?

Існує два типи праці.

Перший тип праці – це той, на який ви **маєте право (а не обов'язок)** і за який ви отримуватимете зарплату. Працювати ви можете лише в місцях і на роботах, які визначає адміністрація колонії. Як правило, ви будете працювати на підприємствах або в майстернях колонії, можливо, на роботах з господарського обслуговування колонії. Під час визначення вашого місця роботи повинні враховувати вашу стать, вік, працездатність, стан здоров'я і спеціальність. *Ви маєте право вибирати, ким працювати на підприємстві або в майстернях колонії, вас не мають права примушувати працювати на тих роботах, на яких ви не хочете.*

Другий тип праці – це той, який ви **зобов'язані робити** за вимогою адміністрації колонії безоплатно. Але такі роботи можуть стосуватися ЛИШЕ благоустрою колонії і прилеглих до неї територій, поліпшення житлово-побутових умов засуджених або допоміжних робіт із забезпечення

колоній продовольством. До цих робіт вас можуть залучати в неробочий час не більш як на дві години на день і, як правило, по черзі з іншими засудженими.

Норма права: стаття 118 КВК України; пункт 1.2 Інструкції про умови праці та заробітну плату засуджених до обмеження волі або позбавлення волі.

— Яка тривалість вашого робочого часу?

Ви не можете працювати більше 40 годин на тиждень (для засуджених віком від 15 до 16 років – 24 годин на тиждень; для засуджених віком від 16 до 18 років – 36 годин на тиждень) ані за п'яти- або шестиденного робочого тижня, ані за умов позмінної праці. При цьому законом передбачено, що тривалість робочого дня встановлюється з 7-ї до 17-ї години або з 6-ї до 16-ї години. Конкретно в тій або іншій установі час початку і закінчення роботи (зміни) визначає адміністрація колонії.

Для роботи в нічний час (з 10-ї години вечора до 6-ї години ранку) встановлена тривалість роботи (зміни) скорочується на одну годину (*це правило не поширюється на засуджених, зайнятих на роботах із шкідливими умовами праці*). Тривалість нічної роботи інколи може зрівнюватися з денною на виробництві з безперервним технологічним процесом, а також на змінних роботах за шестиденного робочого тижня з одним вихідним днем.

Норма права: пункти 4.1.2, 4.1.5 Інструкції про умови праці та заробітну плату засуджених до обмеження волі або позбавлення волі.

— Як оплачується робота на підприємстві установи виконання покарань?

Як правило, заробітна плата не може бути меншою за законодавчо встановлений мінімальний розмір заробітної плати (в 2016 році в такому місячному розмірі: з 1 січня – 1378 грн., з 1 травня – 1450 грн., з 1 грудня – 1550 грн.; погодинно: з 1 січня – 8,29 грн., з 1 травня – 8,69 грн., з 1 грудня – 9,29 грн. за годину).

Але це відбувається виключно за умови виконання вами норми виробітку (денної, тижневої, місячної) або дотримання встановленої тривалості робочого часу.

Норма права: стаття 8 Закону України «Про державний бюджет на 2016 рік»; стаття 120 КВК України; пункти 5.2–5.6 Інструкції про умови праці та заробітну плату засуджених до обмеження волі або позбавлення волі; розділ XXI Правил внутрішнього розпорядку установ виконання покарань.

— Які відрахування провадяться із вашої зарплати?

Із вашої заробітної плати (а також пенсії) відраховуються: податок з доходів фізичних осіб; аліменти; вартість одягу, взуття, білизни (крім вартості спецодягу); вартість харчування, комунально-побутових та інших наданих послуг (крім вартості спецхарчування); виплати за виконавчими листами на користь громадян; виплати за виконавчими листами на користь юридичних осіб, а також відшкодування матеріальних збитків, заподіяних державі під час відбування покарання, якщо ви такі збитки заподіяли.

Норма права: стаття 121 КВК України; пункт 6.3 Інструкції про умови праці та заробітну плату засуджених до обмеження волі або позбавлення волі

— Яку суму коштів адміністрація установи зобов'язана зарахувати на ваш рахунок незалежно від обставин?

За встановленими правилами, заробітна плата засудженим в руки не видається, а зароблені кошти будуть зараховуватися вам на особовий рахунок (після проведення з неї усіх відрахувань).

Незалежно від усіх відрахувань вам буде зараховано на особовий рахунок не менш як 25% нарахованого місячного заробітку. Засудженим чоловікам віком понад 60 років, жінкам віком понад 55 років, інвалідам I та II груп, хворим на активну форму туберкульозу, вагітним жінкам, жінкам, які мають дітей у будинках дитини при виправних колоніях, – не менш як 50% нарахованого їм місячного заробітку.

Засудженим, які відбувають покарання у виховних колоніях, дільницях соціальної реабілітації виправних колоній, колоніях мінімального рівня безпеки з полегшеними умовами тримання, а також засудженим жінкам, яким дозволено проживання за межами виправної колонії, – не менш як 75% нарахованого їм місячного заробітку.

Норма права: стаття 120 КВК України.

— Чи повинні ви працювати у свята?

Ви не повинні працювати у вихідні, святкові та неробочі дні, а саме: 1 січня – Новий рік, 7 січня – Різдво Христове, 8 березня – Міжнародний жіночий день, 1 і 2 травня – День міжнародної солідарності трудящих, 9 травня – День перемоги над нацизмом у Другій світовій війні (День перемоги), 28 червня – День Конституції України, 24 серпня – День незалежності України, 14 жовтня – День захисника України, та в релігійні свята: один день (неділя) – Пасха (Великдень), один день (неділя) – Трійця.

Залучити вас до роботи в ці дні можливо ЛИШЕ за письмовим наказом начальника колонії. Робота у вихідний день компенсується наданням іншого дня відпочинку або у грошовій формі у подвійному розмірі.

Напередодні святкових і неробочих днів тривалість роботи скорочується на одну годину (крім засуджених неповнолітніх та засуджених, зайнятих на роботах із шкідливими умовами праці, яким згідно із законодавством установлена скорочена тривалість робочого часу). Напередодні вихідних днів тривалість роботи за шестиденного робочого тижня не може перевищувати 5 годин.

Норма права: стаття 119 КВК України; стаття 73 КЗпП України; пункт 4.2 Інструкції про умови праці та заробітну плату засуджених до обмеження волі або позбавлення волі.

— Чи може працювати в колонії інвалід I або II групи?

Інваліди I та II груп, хворі на активну форму туберкульозу, засуджені чоловіки віком понад 60 років, жінки віком понад 55 років, жінки з вагітністю понад чотири місяці, жінки, які мають дітей у будинках дитини при виправних колоніях теж мають право працювати, але для цього потрібен висновок лікарської комісії колонії.

Лікарською комісією встановлюється характер діяльності та тривалість вашого робочого часу залежно від вашої працездатності з урахуванням стану здоров'я, профілю виробництва на підприємстві, в установі.

Норма права: стаття 118 КВК України; пункт 3.1 Інструкції про умови праці та заробітну плату засуджених до обмеження волі або позбавлення волі.

— Ким ви не можете працювати в колонії?

Ви не маєте права працювати: водієм легкових та оперативних автомобілів і мотоциклів; на роботах, пов'язаних з устаткуванням для множення документів, радіотелеграфною та телефонною технікою (за винятком лінійних monterів у присутності представників адміністрації виконання покарань); на посадах продавців, бухгалтерів-операціоністів, касирів, завідувачів продовольчих та речових складів, комірників; на роботах, пов'язаних з обліком, зберіганням та видачею медикаментів, а також вибухових та отруйних речовин; фотографом, зубопротезистом, на посадах, яким підпорядковуються вільнонаймані працівники колонії; на роботах, що пов'язані з обслуговуванням та ремонтом технічних засобів охорони і нагляду; на роботах, що пов'язані з наданням медичної допомоги.

Норма права: стаття 118 КВК України; пункт 2 розділу XXI Правил внутрішнього розпорядку установ виконання покарань.

— Як ви можете оформити пенсію в колонії?

За місяць до того, як ви досягнете пенсійного віку (чоловіки – 60, жінки – 55 років), адміністрація колонії повинна вас письмово повідомити про право на оформлення пенсії і роз'яснити, як

це зробити. Потім ви пишете клопотання про призначення вам пенсії та віддаєте представнику адміністрації колонії. Пенсія буде оформлюватися працівниками Пенсійного фонду за місцем розташування установи (вони повинні до вас приїхати та особисто прийняти всі необхідні для пенсії документи, що підготує адміністрація колонії). Протягом 10 днів після отримання від вас усіх необхідних документів вам повинні призначити пенсію. Якщо ж якихось документів не вистачатиме, то за запитом Пенсійного фонду, що оформлюватиме вам пенсію, адміністрація установи повинна протягом трьох місяців дооформити зазначені документи.

Норма права: стаття 122 КВК України; Закон України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування».

1.5. Медична допомога в колоніях

— Які у вас є можливості отримати медичну допомогу під час відбування покарання?

Відповідальність за стан вашого здоров'я у період відбування покарання покладається на адміністрацію установи виконання покарань. Але вона не може нав'язати вам свої медичні послуги. Тож у вас є два варіанти:

- ▶ отримувати медичну допомогу від адміністрації колонії (у медичній частині чи спеціальній лікарні при іншій колонії або, якщо колонія не може надати необхідну допомогу, у цивільних закладах охорони здоров'я із визначеного переліку);
- ▶ отримувати лікування, в тому числі платні медичні послуги за власний рахунок у лікарнях, які мають ліцензію Міністерства охорони здоров'я України та не належать до відання пенітенціарної служби.

— Ви маєте право на вільний вибір лікаря!

Для того щоб отримати платну медичну послугу, ви або ваші рідні повинні звернутися до обраного спеціаліста і в разі отримання його згоди повідомити адміністрацію колонії про дату та час візиту фахівця. Його доступ до установи не може обмежуватись, однак консультації та лікування у таких випадках проводяться в медичних частинах за місцем відбування покарання під наглядом персоналу медичних частин установи.

Якщо ви перебуваєте у спеціальній в'язничній лікарні, то повинні звернутись до вашого лікаря із заявою про допуск стороннього лікаря. Лікар з в'язничної лікарні протягом доби готує медичну довідку про стан вашого здоров'я та запит до керівництва відповідної установи виконання покарань. Керівництво установи повинно забезпечити допуск лікаря до засудженого протягом трьох робочих днів. Запрошений лікар повинен надати: паспорт громадянина, документ про освіту, сертифікат спеціаліста.

За потреби вам повинна бути надана екстрена медична допомога в закладах охорони здоров'я. Ви також можете за письмовими заявами отримувати виписки зі своїх медичних карт та передавати їх близьким родичам.

Норма права: стаття 116 КВК України; розділи III та XXVII ПВР УВП; Порядок організації надання медичної допомоги засудженим до позбавлення волі, затверджений спільним наказом Міністерства юстиції України та Міністерства охорони здоров'я України від 15 серпня 2014 р. №1348/5/572.

— Чи маєте ви можливість отримувати передачі та посилки з медичними препаратами?

Так, якщо ви бажаєте використовувати певні медикаменти для проходження курсу лікування, вони можуть бути отримані від родичів з дозволу медичної частини установи виконання покарань.

Отримані медикаменти вам на руки не видадуть, бо посилки та передачі з ними відразу ж передаються до медичної частини установи виконання покарань. Вживати ці лікарські засоби ви

будете виключно у присутності медика. Винятком є лише лікарські засоби, необхідні для підтримання життєдіяльності організму, їх можуть видавати засудженим.

Медичні препарати приймають лише у стандартній, неушкодженій упаковці заводського виготовлення.

Водночас ліки та медичні препарати у вагу передачі не зараховуються. А медичні препарати, які не призначені лікарем або на час отримання не придатні до вживання, повертаються відправнику накладною платою.

Норма права: розділ X ПВР УВП.

— Що ви можете зробити, якщо проблеми зі здоров'ям виникли через застосування до вас насильства?

У період відбування покарання ви можете потрапити під вплив насильства як законного, так і незаконного. Незаконним може бути визнано застосування заходів фізичного впливу, якщо вони явно перевищують ступінь, необхідний для виконання покладених на адміністрацію колонії обов'язків. Заходи фізичного впливу повинні зводитися до завдання найменшої шкоди здоров'ю.

Якщо ви порушуєте встановлений порядок відбування покарання і насильство було застосовано до вас працівниками колонії правомірно, то в цьому разі в обов'язково буде проведено медичний огляд та, в разі потреби, негайно надана медична допомога. Результати цього медичного огляду обов'язково реєструються в медичній карті.

Якщо ж насильство щодо вас є незаконним, вам слід звернутися до будь-якого працівника колонії, що буде поруч або до якого ви можете самостійно і швидко дістатися (лікаря, начальника відділення, оперативного працівника та ін.). Саме за вашим зверненням медичний працівник і повинен здійснювати медичний контроль за вашим станом здоров'я. Так само ви можете звертатися до медиків, якщо ви зазнали насилля від інших засуджених.

Амбулаторний прийом здійснюється лікарем у медичній частині щодня у визначені години, при цьому для кожного відділення, зміни чи декількох відділень визначається свій час амбулаторного прийому за попереднім записом осіб у відповідному журналі. Але у виняткових випадках такого запису не потрібно – лікар самостійно приймає рішення про невідкладний прийом та медичний огляд.

Після надання вам медичної допомоги або одночасно з цим буде прийматися рішення про необхідність застосування до вас заходів безпеки та проведення перевірки за фактом спричинення вам тілесних ушкоджень. І залежно від їхнього ступеня винного буде притягнуто до дисциплінарної або кримінальної відповідальності.

Норма права: стаття 106 КВК України; розділ XX ПВР УВП; пункт 6 Порядку організації надання медичної допомоги засудженим до позбавлення волі, затвердженого спільним наказом Міністерства юстиції України та Міністерства охорони здоров'я України від 15 серпня 2014 р. №1348/5/572.

1.6. Загальні питання відбування покарання у виді позбавлення волі

— Які є обмеження на посилки та передачі?

Усі засуджені до позбавлення волі можуть отримувати необмежену кількість посилок та передач. Встановлено обмеження щодо ваги посилки – пошта не пересилає посилку вагою більше 30 кг. Так само і одна передача не може важити більше 30 кг.

Посилки, що надійшли засудженим, які відбувають стягнення у виді поміщення в ДІЗО, карцер або переведення до приміщень камерного типу, видаються після відбуття ними стягнення. На цей час адміністрація колонії забезпечує зберігання вмісту посилок, однак за їхнє природне псування через тривале зберігання відповідальності не несе. Видача продуктів харчування після тривалого зберігання здійснюється у присутності медичного працівника.

Норма права: стаття 112 КВК України; розділ XX ПВР УВП, Правила надання послуг поштового зв'язку, затверджені Постановою Кабінету Міністрів України від 05 березня 2009 року № 270.

— Чи можете ви дзвонити з колонії?

Ви можете дзвонити необмежену кількість разів, однак під контролем адміністрації. Для здійснення дзвінка ви повинні написати заяву. Дзвонити ви можете як на міський номер, так і на мобільний. Для дзвінка ви можете використовувати як стаціонарний телефон, так і мобільний, для цього потрібно придбати власну SIM-картку, яка зберігається в начальника відділення і видається вам для здійснення дзвінка. Вартість дзвінка при цьому визначається вашим оператором. Дзвінок зі стаціонарного телефону в колонії оплачується засудженим з особового рахунку. Дзвонити ви можете лише протягом дня у вільний від роботи час та поза часом, передбаченим для приймання їжі та безперервного сну. Тривалість дзвінка до 15 хвилин.

Якщо ви спробуйте набрати телефонний номер абонента, який не зазначений у заяві, або будете вживати нецензурні слова, телефонну розмову припинять. Засудженим, які перебувають у ДІЗО, телефонний дзвінок дозволяється лише як виняток. Заборонено телефонувати особі, яка також перебуває в колонії.

Норма права: статті 107, 110 КВК України; пункт 2 розділу XIV ПВР УВП.

— Чи маєте ви право листуватися?

Так, ви можете одержувати і відправляти листи і телеграми за свій рахунок у необмеженій кількості. Ваші листи підлягають перегляду, тому передавати їх потрібно у незапечатаному виді. Ваші листи адміністрація не має права переглядати, якщо ви пишете:

- ▶ Уповноваженому Верховної Ради України з прав людини;
- ▶ Європейському суду з прав людини;
- ▶ іншим відповідним органам міжнародних організацій;
- ▶ суду;
- ▶ прокуророві;
- ▶ захиснику у кримінальному провадженні.

У цих випадках листи перегляду не підлягають і надсилаються за адресою протягом доби з часу їх подачі. Так само й одержані від зазначених вище адресатів листи перегляду не підлягають.

Листи, виконані тайнописом чи шифром або якщо в ньому містяться відомості, які не підлягають розголошенню, адресату не надсилаються, засудженим не вручаються, вилучаються і знищуються.

Норма права: стаття 113 КВК України; розділ XII ПВР УВП.

— Чи засудженим дозволено користуватись Інтернетом?

Так, дозволено під контролем адміністрації. Для цього обладнуються комп'ютерні класи (місця), які розташовуються поза межами локальних дільниць відділень соціально-психологічної служби.

Оплачує користування Інтернетом засуджений з особистих коштів.

У колонії затверджується перелік дозволених сайтів. Перелік щокварталу переглядається та доповнюється за заявами засуджених.

Користуватися глобальною мережею Інтернет засуджені можуть у вільний від роботи час та поза часом, передбаченим для приймання їжі та безперервного сну.

Норма права: стаття 110 КВК України; пункт 3 розділу XIV ПВР УВП; Порядок організації надання засудженим до позбавлення волі доступу до глобальної мережі Інтернет, затверджений наказом Міністерства юстиції від 1 серпня 2014 р. № 1275/5.

— Скільки побачень вам дозволено?

Це залежить від того, в якій дільниці ви відбуваєте покарання:

У дільниці посиленого контролю – одне короткострокове побачення на місяць і одне тривале побачення на три місяці; у дільниці ресоціалізації – одне короткострокове побачення на місяць і одне тривале побачення на два місяці; у дільниці соціальної адаптації та соціальної реабілітації надаються короткострокові побачення без обмежень та тривале побачення щомісяця.

Короткострокові побачення тривають до чотирьох годин у присутності представника колонії, а тривалі – до трьох діб з правом спільного проживання і тільки з близькими родичами.

За користування приміщенням для побачень ви маєте сплачувати встановлену ціну.

Тривалі побачення в разі реєстрації шлюбу надаються позачергово.

Ви можете замінити тривале побачення на короткострокове.

Також ви можете мати побачення для отримання правової допомоги.

У разі епідемії, стихійного лиха або інших надзвичайних обставин, що перешкоджають нормальній діяльності установ виконання покарань, побачення можуть бути тимчасово відмінені.

Якщо виявлено приховані від огляду гроші, цінні папери і речі, а також предмети, заборонені для використання в установах виконання покарань, особам, які намагалися передати їх засудженим, тривале побачення не надається або припиняється і складаються матеріали для притягнення таких осіб до адміністративної відповідальності.

Норма права: стаття 110 КВК України; розділ XIV, XV ПВР УВП.

— Чи можуть родичі надіслати вам грошовий переказ?

Так, ви можете без обмеження одержувати грошові перекази і відправляти грошові перекази родичам, а з дозволу адміністрації колонії можете відправляти не лише родичам, а й іншим особам. Одержані за переказами гроші зараховуються на особовий рахунок засудженого.

Норма права: стаття 114 КВК України; розділ XII ПВР УВП.

— Що і як ви можете купувати в колонії?

Вам заборонено мати при собі гроші, однак ви можете мати гроші на особових рахунках і на них купляти продукти у спеціальному магазині на території установи.

Купляти товари ви можете лише на зароблені в колонії гроші, а не на отримані за грошовими переказами. Це правило не стосується чоловіків старше 60 років, жінок старше 55 років, інвалідів I та II груп, вагітних жінок, жінок, які мають дітей у будинках дитини при виправних колоніях, неповнолітніх, а також засуджених, які перебувають у лікувально-профілактичних закладах місць позбавлення волі. Ці особи для придбання товарів у колонії можуть використовувати також гроші, одержані за переказами, за рахунок пенсій та іншого доходу. Так само і засуджені, які з незалежних від них причин не працюють чи завантажені роботою лише частково, можуть придбавати продукти харчування і предмети першої необхідності на гроші, одержані за переказами.

Сума грошей, яку дозволено витратити, залежить від різних обставин.

Інваліди I групи, вагітні жінки, жінки, які мають дітей у будинках дитини при виправних колоніях, можуть витратити суму, що дорівнює мінімальному розміру заробітної плати (МРЗП) (її розмір постійно змінюється у 2016 р. за місяцями: з січня по квітень – 1378 гривень, з травня по листопад – 1450 гривень, з грудня – 1550 гривень).

Інваліди II групи і засуджені, які перебувають у лікувально-профілактичних закладах місць позбавлення волі, можуть витратити суму, що становить 60% МРЗП (на 01.05.2016 р. це 1450 грн. x 60% = 870 грн.).

У колоніях різних рівнів безпеки встановлені різні суми для придбання:

- ▶ мінімального рівня безпеки із загальними умовами тримання до 100% МРЗП (+ 50% в разі сумлінної поведінки і ставлення до праці після відбуття 1/3 покарання);
- ▶ середнього рівня безпеки до 80% (+ 40% в разі сумлінної поведінки і ставлення до праці після відбуття 1/2 покарання);
- ▶ максимального рівня безпеки до 70% (+ 30% в разі сумлінної поведінки і ставлення до праці після відбуття 1/2 покарання).

Засудженим, які перевиконують норми виробітку або сумлінно виконують встановлені завдання, може бути додатково дозволено витратити на місяць гроші в сумі 30 % МРЗП. Засудженим, які перевиконують норми виробітку або сумлінно виконують встановлені завдання на важких роботах чи роботах із шкідливими умовами праці, – 50 % МРЗП незалежно від відбутого строку покарання.

Купляти можна не будь-які продукти, а лише включені до спеціального переліку

Норма права: статті 108, 138, 139, 140 КВК України; розділ ІХ ПВР УВП; Додаток 2 ПВР УВП (Перелік продуктів харчування, виробів і речовин, які засуджені можуть отримувати в посилках (передачах), купувати в крамницях установ виконання покарань та зберігати при собі).

— В яких випадках ви можете виїхати з колонії до звільнення?

У законі встановлено декілька видів виїзду з колонії:

- ▶ засудженим, які тримаються у виправних колоніях мінімального рівня безпеки з полегшеними умовами тримання, дільницях соціальної реабілітації виправних колоній мінімального рівня безпеки із загальними умовами тримання та середнього рівня безпеки та виховних колоніях, дозволяється короткочасні виїзди за межі колоній на території України на строк не більше семи діб, не враховуючи часу, необхідного для проїзду в обидва кінці (не більше трьох діб), у зв'язку з такими винятковими особистими обставинами: а) смерть або тяжка хвороба близького родича, що загрожує життю хворого; б) стихійне лихо, що спричинило значну матеріальну шкоду засудженому або його сім'ї; в) одержання медичної допомоги, якщо така допомога не може бути надана на території відповідного місця позбавлення волі;
- ▶ засудженим жінкам, які мають дітей у будинках дитини при виправних колоніях, може бути дозволено короткочасний виїзд за межі виправної колонії на території України для влаштування дітей у родичів, опікунів або дитячих будинках тривалістю не більше як 10 діб без урахування часу перебування в дорозі (не більше як три доби);
- ▶ засуджені, які працюють та перебувають у виправних колоніях мінімального рівня безпеки з полегшеними умовами тримання, мають право на щорічний короткочасний виїзд за межі колонії тривалістю 14 календарних діб.

Про необхідність короткочасного виїзду засуджений подає на ім'я начальника установи письмову заяву, до якої додається документ, що підтверджує наявність особистих обставин. Такі документи зберігаються в особовій справі засудженого. Дозвіл на короткочасний виїзд дається начальником установи з урахуванням особи і поведінки засудженого під час відбування покарання. Тривалість короткочасного виїзду встановлюється начальником установи з урахуванням підстав, відповідно до яких надається короткочасний виїзд, та віддаленості установи від населеного пункту, до якого виїжджає засуджений. Час перебування засудженого поза межами колонії зараховується у строк відбування покарання. Вартість проїзду засудженого оплачується ним особисто або його родичами. Засудженому видається посвідчення встановленого зразка, яке завіряється гербовою печаткою установи.

При виїзді з установи засудженому видається необхідна сума грошей з тих, що є на його особовому рахунку. Проїзд засудженого здійснюється за кошти, які є на його особовому рахунку, або за кошти його родичів. На час короткочасного виїзду засудженому видається цивільний одяг, який йому належить.

Перед виїздом засудженого інструктують про його обов'язки під час виїзду.

Норма права: стаття 111 КВК України; Інструкція про порядок надання засудженим коротко-

часних виїздів за межі установ виконання покарань, затверджена наказом Міністерства юстиції від 22 листопада 2011 р. № 3361/5.

— Чи видадуть вам паспорт під час звільнення?

Так, видадуть. За встановленим порядком паспорти підлягають вилученню ще на етапі затримання особи та у подальшому передаються адміністрації колонії і зберігаються в особовій справі. Однак доволі часто в засуджених паспорта втрачаються на стадії досудового слідства чи судового розгляду. Тому в частині четвертій статті 153 КВК України встановлено, що в разі відсутності паспорта в особовій справі засудженого адміністрація установи виконання покарань завчасно вживає заходів щодо його одержання. Доречно завчасно до звільнення звернутись до адміністрації і з'ясувати, чи є в матеріалах вашої справи паспорт. Якщо його там немає, то ви повинні завчасно ініціювати процес його оформлення.

Пам'ятайте: адміністрація колонії повинна сприяти отриманню вами документа замість втраченого чи відсутнього. Однак це не означає, що вона зобов'язана все зробити за вас, ініціатива в цьому питанні – ваша справа.

Паспорт видається територіальними підрозділами Державної міграційної служби України, в перспективі цим буде займатись Центр надання адміністративних послуг.

— Які заходи заохочення можуть до вас застосувати?

Під час розгляду питання про застосування заохочення до уваги беруть сумлінну поведінку, ставлення до праці, ставлення до навчання, активну участь у роботі самодіяльних організацій.

Передбачено такі види заохочень: подяка, нагородження похвальною грамотою, грошова премія, нагородження подарунком, надання додаткового короткострокового або тривалого побачення, дострокове зняття раніше накладеного стягнення, дозвіл додатково витратити гроші на придбання продуктів харчування і предметів першої потреби в сумі до 15% мінімального розміру заробітної плати, збільшення тривалості прогулянки засуджених, які тримаються в дільницях посиленого контролю колоній і приміщеннях камерного типу виправних колоній максимального рівня безпеки, до двох годин.

Норма права: статті 130, 131 КВК України; розділ XXV ПВП УВП.

1.7. Безпека засудженого

— Чи зобов'язана адміністрація гарантувати вам безпеку?

Так, закон чітко встановлює, що під час відбування покарання ви маєте право на особисту безпеку. У разі виникнення небезпеки для вашого життя і здоров'я ви маєте право звернутися із заявою до будь-якої посадової особи органу чи установи виконання покарань з проханням про забезпечення особистої безпеки. І така особа зобов'язана вжити невідкладних заходів щодо забезпечення вашої безпеки.

Норма права: стаття 10 КВК України.

— Що зобов'язана зробити адміністрація установи для гарантування вам безпеки?

Для цього адміністрація установи виконання покарань насамперед вживає заходів до переведення вас у безпечне місце, а також інші заходи до усунення небезпеки, в тому числі вирішує питання про місце подальшого відбування покарання. Чіткого переліку можливих заходів чинні законодавчі акти не встановлюють, вони обираються залежно від конкретної ситуації.

Окрім іншого, до вас можуть бути застосовані такі заходи:

- ▶ поміщення в окреме приміщення та ізольоване тримання;
- ▶ переведення в іншу установу виконання покарань.

Ізольоване тримання застосовується в разі необхідності захисту вас від розправи з боку інших

засуджених або за вашою особистою заявою (навіть якщо ви не допустили порушення режиму), а також у разі необхідності вашої ізоляції на час підготовки необхідних матеріалів на переведення до іншої установи виконання покарань.

У такому разі вас можуть тримати в окремій камері приміщення камерного типу, дисциплінарному ізоляторі (ДІЗО) та карцері на загальних підставах до закінчення перевірки, усунення небезпеки, остаточного розв'язання конфлікту або отримання наряду на переведення, але не більше 90 діб.

Підставою для такого тримання є постанова про поміщення вас в окрему камеру, винесена начальником установи виконання покарань. Але це не є заходом дисциплінарного впливу, і тому під час ізоляції ви на загальних підставах користуєтесь усіма правами, передбаченими чинним нормативними актами.

Норма права: стаття 10 КВК України; розділ XXVI ПВР УВП.

— Чи маєте ви право на отримання освіти?

Вам повинно бути забезпечено доступність і безоплатність здобуття повної загальної середньої освіти.

Якщо ви бажаєте підвищувати свій загальноосвітній рівень, незалежно від вашого віку вам надається можливість навчання в загальноосвітніх навчальних закладах колоній і в колонії повинні бути створені умови для самоосвіти. Якщо ви не маєте робітничої професії, за якою можете працювати в колонії, ви можете пройти підготовку на курсах професійного навчання робітників на виробництві.

На час проходження державної підсумкової атестації засуджені, які навчаються, звільняються від роботи і заробітна плата їм за цей період не нараховується, хоча харчування надається безоплатно. Загальноосвітнє і професійно-технічне навчання засуджених заохочується і враховується у визначенні ступеня їхнього виправлення.

Норма права: статті 125, 126 КВК України; Порядок організації навчання у загальноосвітніх навчальних закладах при виправних колоніях та слідчих ізоляторах, що належать до сфери управління Державної пенітенціарної служби України, затверджений наказом Міністерства освіти і науки України, Міністерства юстиції України від 10 червня 2014 р. № 691/897/5.

— Чи можна сповідувати релігію в колонії?

У колоніях свобода сповідання будь-якої релігії або вираження переконань, що пов'язані із ставленням до релігії, має лише ті обмеження, які необхідні для забезпечення ізоляції, громадської безпеки і встановлені цим Кодексом.

Адміністрація колонії сприяє у запрошенні священнослужителів, бере участь у визначенні місця, часу та інших умов проведення богослужіння, обряду або церемонії. Адміністрація колонії не повинна проявляти свого ставлення до певної релігії чи конфесії.

Ви маєте право на придбання і користування релігійною літературою, іншими предметами і матеріалами релігійного призначення, використання яких не суперечить інтересам забезпечення ізоляції засуджених.

При цьому не можна, посилаючись на свої релігійні переконання, ухилятися від виконання своїх обов'язків, а також установлених вимог режиму відбування покарання. Відправлення релігійних обрядів не повинно порушувати розпорядок дня в колоніях, а також утискати права інших осіб. У колонії для відправлення релігійних обрядів можуть допускатися тільки представники релігійних організацій, які офіційно зареєстровані у встановленому законом порядку. Богослужіння і релігійні обряди в колоніях проводяться за проханням засуджених або за зверненням релігійної організації в неробочий час.

У колоніях організовується душпастирська опіка засуджених.

Норма права: статті 128, 128¹ КВК України; розділ XXXIV ПВР УВП.

Розділ 2.

Звільнення та заміна невідбутої частини покарання більш м'яким

2.1. Заміна невідбутої частини покарання більш м'яким покаранням

— Хто може розраховувати на заміну невідбутої частини покарання більш м'яким покаранням?

У законі немає будь-яких обмежень для заміни невідбутої частини покарання з мотивів тяжкості або виду злочину, стану здоров'я або інших обставин. Навіть якщо до вас раніше застосовувалась заміна невідбутої частини покарання і ви вчинили новий злочин, це не є підставою для відмови.

Винятком є лише вік (на момент розгляду цього питання): така заміна можлива, якщо ви є повнолітнім.

У разі заміни невідбутої частини основного покарання більш м'яким вас також може бути звільнено і від додаткового покарання у виді позбавлення права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю.

Норма права: стаття 82 та частина четверта статті 107 КК України; пункт 7 Постанови Пленуму Верховного Суду України від 26 квітня 2002 р. № 4 «Про умовно-дострокове звільнення від відбування покарання і заміну невідбутої частини покарання більш м'яким».

— Що потрібно для застосування заміни невідбутої частини покарання більш м'яким покаранням?

Закон передбачає дві підстави для застосування заміни невідбутої частини покарання більш м'яким покаранням:

- ▶ формальна – відбуття певної частини строку покарання;
- ▶ оціночна – доведення того, що ви стали на шлях виправлення.

Формальна: заміна невідбутої частини покарання більш м'яким можлива після фактичного відбуття засудженням:

- ▶ не менше **1/3** строку покарання, призначеного судом за злочин невеликої або середньої тяжкості, крім корупційних злочинів, а також за необережний тяжкий злочин;
- ▶ не менше **1/2** строку покарання, призначеного судом за корупційний злочин середньої тяжкості, умисний тяжкий злочин чи необережний особливо тяжкий злочин, а також якщо особа раніше відбувала покарання у виді позбавлення волі за умисний злочин і до погашення або зняття судимості знову вчинила умисний злочин, за який вона була засуджена до позбавлення волі;
- ▶ не менше **2/3** строку покарання, призначеного судом за умисний, особливо тяжкий злочин, а також покарання, призначеного особі, яка раніше звільнялася умовно-достроково і вчинила новий умисний злочин **протягом невідбутої частини покарання**.

Оціночна: для того щоб вас визнали таким, який став на шлях виправлення, ви не повинні мати непогашених та незнятих стягнень (останнє стягнення повинно бути накладене на вас не пізніше ніж за шість місяців до дати, з якої до вас може бути застосовано заміну), бажано, аби ви мали хоча б декілька заохочень, а також активно брали участь у програмах і заходах, які реалізуються в установі. До уваги береться й ваше ставлення до праці: наскільки акуратно та свідомо ви виконуєте покладені завдання, повно виконуєте надану роботу, ставитесь до обладнання, а також берете участь у неоплачуваних роботах. Не може вважатися сумлінною поведінкою лише формальний факт відсутності у вас знятих або погашених стягнень, оскільки дотримання порядку та умов відбування покарання є вашим обов'язком.

Норма права: стаття 82 КК України.

— Як визначити ступінь тяжкості вчиненого вами злочину?

Злочином невеликої тяжкості є злочин, за який передбачене покарання у виді позбавлення волі

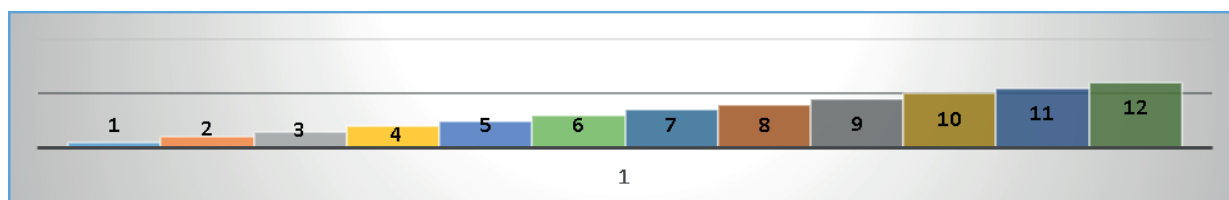
на строк не більше двох років або інше, більш м'яке покарання. Злочином середньої тяжкості є злочин, за який передбачене покарання у виді позбавлення волі на строк не більше п'яти років. Тяжким злочином є злочин, за який передбачене покарання у виді позбавлення волі на строк не більше десяти років. Особливо тяжким злочином є злочин, за який передбачене покарання у виді позбавлення волі на строк понад десять років або довічного позбавлення волі.

Норма права: стаття 12 КК України.

— Який вид покарання є більш м'яким та як він обирається?

Чинне законодавство не встановлює, який конкретно вид більш м'якого покарання повинен обрати суд. У кримінальному законодавстві всі види покарань розташовані за так званою шкалою від 1 до 12: від найменш суворого до найбільш суворого. Отже, більш м'яким буде покарання, розташоване, так би мовити, «нижче» позбавлення волі (№ 11).

Шкалу покарань можна викласти в такому виді:

1) штраф; **2)** позбавлення військового, спеціального звання, рангу, чину або кваліфікаційного класу; **3)** позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю; **4)** громадські роботи; **5)** виправні роботи; **6)** службові обмеження для військовослужбовців; **7)** конфіскація майна; **8)** арешт; **9)** обмеження волі; **10)** тримання в дисциплінарному батальйоні військовослужбовців; **11)** позбавлення волі на певний строк; **12)** довічне позбавлення волі.

Найбільш поширеними видами більш м'якого покарання відносно позбавлення волі на певний строк є обмеження волі, виправні та громадські роботи.

Норма права: статті 51 та 82 КК України.

— Хто і в якому порядку приймає рішення про заміну невідбутої частини покарання більш м'яким покаранням?

Рішення про застосування (або відмову в застосуванні) заміни невідбутої частини покарання більш м'яким покаранням ухвалює виключно суд за місцем відбування вами покарання. Але в більшості випадків суд розглядає це питання за клопотанням адміністрації установи виконання покарань.

Чи подавати клопотання до суду про заміну невідбутої частини покарання більш м'яким, вирішує комісія, яку очолює начальник установи. Засідання комісії повинно відбуватися у визначеному для цього приміщенні установи у вашій присутності. Засідання комісії проводять не менше двох разів на місяць.

Якщо комісія вирішує відмовити вам у заміні невідбутої частини строку покарання більш м'яким покаранням, то вона зобов'язана зазначити підстави для такої відмови. Рішення комісії повинно повідомляти вас під особистий підпис. Якщо комісія вирішить замінити вам невідбуту частину покарання більш м'яким, то адміністрація установи подає до суду відповідне клопотання.

Норма права: статті 51 та 82 КК України; пункти 6.1–6.5 Інструкції про роботу відділів (груп, секторів, старших інспекторів) контролю за виконанням судових рішень установ виконання покарань та слідчих ізоляторів.

— Чи можете ви самостійно звернутися до суду для застосування заміни невідбутої частини покарання більш м'яким чи клопотання адміністрації установи виконання покарань є обов'язковим?

Ви можете самостійно звернутися до суду за місцем відбування покарання з таким клопотанням. Це право прямо передбачено у статтях 537, 539 КПК України. Зокрема, стаття 539 КПК України передбачає: «Питання, які виникають під час та після виконання вироку вирішуються судом за клопо-

танням (поданням) прокурора, засудженого, його захисника, законного представника, органу або установи виконання покарань, а також інших осіб, установ або органів у випадках, встановлених законом».

Норма права: статті 537 та 539 КПК України.

Наводимо приклад такого клопотання:

До _____ суду
_____ П. І. Б. 19__ року
народження, який/яка відбуває покарання
_____ (№ та назва установи)
адреса установи: _____

КЛОПОТАННЯ

про заміну невідбутої частини покарання більш м'яким покаранням

Вироком _____ (назва суду, який постановив вирок) від «__» _____ 20__ р. я був/ла засуджений/а за ст. __ КК України до _____ (міра покарання).

Покарання відбуваю в _____ (№ та назва установи) з «__» _____ 20__ р. На цей час відбув/ла _____ (1/2, 2/3 або 3/4) строку покарання.

За час перебування в місцях позбавлення волі характеризуюсь позитивно, стягнень не маю, дотримуюсь встановлених правил поведінки та розпорядку дня. Працевлаштований/а _____ (зазначити, де ви працевлаштовані), до роботи ставлюся сумлінно, добросовісно, беру участь у роботах з благоустрою приміщень та території установи.

У період відбування покарання я характеризуюсь таким чином: _____

(перелічити характеристики, наявні заохочення і стягнення)

Вину у вчиненні злочину визнаю, поведінкою та ставленням до праці під час відбування покарання довів / довела своє виправлення.

З урахуванням викладеного, на підставі ст. 82 КК України, ст. 537, 539 КПК України,

ПРОШУ:

Замінити мені невідбуту частину покарання __ років __ місяців __ днів на _____

(громадські роботи / або виправні роботи / або обмеження волі).

Підпис _____

(П. І. Б.)

Дата

— Як довго адміністрація колонії розглядає питання про заміну невідбутої частини покарання більш м'яким?

Після того як ви отримали формальну підставу для застосування до вас заміни невідбутої частини покарання більш м'яким – відбули визначену кримінальним законом частину строку покарання, адміністрація установи виконання покарань зобов'язана в місячний строк розглянути це питання. Такий строк (один місяць) встановлений і для направлення матеріалів до суду в разі прийняття позитивного рішення комісією установи. Отже, увесь процес розгляду питання заміни невідбутої частини покарання більш м'яким щодо вас в установі не повинен перевищувати двох місяців.

Норма права: частина третя статті 154 КВК України.

— Якщо суд вам відмовив у заміні невідбутої частини покарання більш м'яким, коли ви або адміністрація установи зможете подавати клопотання повторно?

Якщо вам відмовлено в заміні невідбутої частини покарання більш м'яким, то повторно це питання може бути розглянуто: а) якщо вас засуджено за тяжкі й особливо тяжкі злочини до позбавлення волі на строк не менше п'яти років – не раніше як через один рік з дня ухвалення рішення про відмову; б) якщо ви відбуваєте покарання за інші злочини або є неповнолітнім – не раніше як через шість місяців.

Норма права: стаття 154 КВК України; пункт 6.6 Інструкції про роботу відділів (груп, секторів, старших інспекторів) контролю за виконанням судових рішень установ виконання покарань та слідчих ізоляторів, затвердженої наказом Міністерства юстиції України від 08 червня 2012 р. № 847/5.

2.2. Умовно-дострокове звільнення від відбування покарання

— Що потрібно для застосування до вас умовно-дострокового звільнення?

Закон передбачає дві підстави для застосування заміни невідбутої частини покарання більш м'яким покаранням:

- ▶ формальна – відбуття певної частини строку покарання;
- ▶ оціночна – доведення вашого виправлення.

Формальна. Умовно-дострокове звільнення від відбування покарання може бути застосоване після фактичного відбуття вами:

- ▶ не менше 1/2 строку покарання, призначеного судом за злочин невеликої або середньої тяжкості, крім корупційних злочинів, а також за необережний тяжкий злочин;
- ▶ не менше 2/3 строку покарання, призначеного судом за корупційний злочин середньої тяжкості, умисний тяжкий злочин чи необережний, особливо тяжкий злочин, а також якщо ви раніше відбували покарання у виді позбавлення волі за умисний злочин і до погашення або зняття судимості знову вчинили умисний злочин, за який вас засуджено до позбавлення волі;
- ▶ не менше 3/4 строку покарання, призначеного судом за умисний, особливо тяжкий злочин, а також якщо ви раніше звільнялися умовно-достроково і знову вчинили умисний злочин протягом невідбутої частини покарання.

Оціночна: для того щоб вас визнали таким, який довів своє виправлення, ви повинні не мати стягнень (непогашених або незнятих), мати хоча б декілька заохочень, а також брати активну участь у програмах і заходах, які реалізуються в установі. До уваги береться й ваше ставлення до праці: наскільки акуратно та свідомо ви виконуєте покладені завдання, повно виконуєте норми виробітку, ставитеся до обладнання, а також берете участь у неоплачуваних роботах. Увагу буде звернено й на сплату позову (якщо такий у вас є), тому важливо завчасно ініціювати питання сплати за позовом та намагатися хоча б частково компенсувати спричинену злочином шкоду. Це також слугуватиме підтвердженням того, що ви намагаєтесь довести своє виправлення.

Строк невідбутої частини покарання немає жодного значення у вирішенні питання про застосування умовно-дострокового звільнення.

Норма права: стаття 81 КК України.

— Чи можете ви звільнитися умовно-достроково, якщо вас уже звільняли умовно-достроково в минулому?

На умовно-дострокове звільнення ви можете розраховувати незалежно від вчиненого злочину та попередніх судимостей. Цей вид звільнення може застосовуватися без винятку до всіх, хто відбуває покарання у виді позбавлення волі на певний строк. Відмінності є лише у строку покарання, після відбуття якого умовно-дострокове звільнення можливе. Навіть якщо раніше до вас уже застосовувалося умовно-дострокове звільнення і ви вчинили новий злочин, це не є підставою для відмови. Якщо ж ви знову вчините злочин у період невідбутої частини покарання, вона буде приєднана до нового строку, крім того, як обтяжуюча обставина буде вчинення рецидиву злочинів.

Одночасно вас може бути умовно-достроково звільнено повністю або частково і від відбування додаткового покарання.

Норма права: стаття 81 КК України, пункт 7 Постанови Пленуму Верховного Суду України «Про умовно-дострокове звільнення від відбування покарання і заміну невідбутої частини покарання більш м'яким» від 26 квітня 2002 р. № 4.

— В яких документах повинні відобразитися ваші заохочення?

Основним документом, який містить усю інформацію щодо відбування вами покарання, є особова справа, в яку підшиваються всі заяви, відповіді, судові рішення, характеристики, матеріали на заохочення або стягнення, витяги з рішень комісії установи тощо, а також в якій зберігаються ваші документи (паспорт, свідоцтво про народження та ін.).

Також у вас в установі буде ще один важливий документ – Щоденник індивідуальної роботи із засудженим, в якому також повинні зазначатися всі заохочення.

У період відбування покарання до вас можуть застосовувати різні заходи заохочення: подяка, нагородження похвальною грамотою, надання додаткового короткострокового або тривалого побачення, дострокове зняття раніше накладеного стягнення, збільшення тривалості прогулянки до двох годин, якщо вас тримають у дільниці посиленого контролю або приміщенні камерного типу виправної колонії максимального рівня безпеки, грошова премія, нагородження подарунком, дозвіл додатково витратити гроші для придбання продуктів харчування і предметів першої необхідності в сумі до 15 % мінімального розміру заробітної плати.

Різні заходи заохочення можуть застосувати різні працівники установи, і фіксуються та реалізуються вони дещо по-різному. Так, грошова премія приєднується до заробітку і зараховується на ваш особовий рахунок, а подарунок передається на зберігання до звільнення або за вашим проханням надсилається родичам. Достроково із вас може бути знято, як правило, лише одне раніше накладене стягнення.

При цьому заохочення у виді подяки і дострокового зняття раніше накладеного стягнення застосовується усно або письмово, інші заохочення — тільки письмово. Як правило, для вашого заохочення відповідний працівник колонії (який виявив таку ініціативу) пише рапорт, складає опитувальний лист (в якому керівники інших ключових служб установи висловлюють свої міркування з приводу вашого заохочення – заслуговує / не заслуговує) та за підсумками його аналізу приймає рішення про заохочення. Усі ці матеріали додаються до вашої особової справи.

Але навіть якщо заохочення повідомляється в усній формі, інформацію про це обов'язково потрібно фіксувати у Щоденнику індивідуальної роботи із засудженим.

Норма права: статті 130 та 131 КВК України; розділ IV Інструкції про роботу відділів (груп, секторів, старших інспекторів) контролю за виконанням судових рішень установ виконання покарань та слідчих ізоляторів, затвердженій наказом Міністерства юстиції України «Про організацію соціально-виховної та психологічної роботи із засудженими» від 4 листопада 2013 р. № 2300/5.

— З якого періоду ви будете вважатися таким, який не має стягнень, і за який період ураховуються стягнення під час розгляду матеріалів на умовно-дострокове звільнення?

Якщо протягом шести місяців з дня відбуття стягнення ви не будете піддані новому стягненню, то визнаєтесь таким, що не має стягнення. Якщо, наприклад, вам оголошено догану, то цей строк починає обчислюватись з моменту її винесення; якщо ж вас поміщували в дисциплінарний ізолятор, то з дня звільнення з нього.

Для оцінки вашої поведінки суд або адміністрація установи повинні брати до уваги лише стягнення, які були накладені в колонії, тобто ті, які накладались під час тримання вас під вартою, до уваги не беруться.

У вирішенні питання застосування умовно-дострокового звільнення, як правило, враховується ваша поведінка за весь період відбування покарання.

Норма права: пункт 14 статті 134 КВК України; пункт 13 Постанови Пленуму Верховного Суду України «Про умовно-дострокове звільнення від відбування покарання і заміну невідбутої частини покарання більш м'яким» від 26 квітня 2002 р. № 4.

— Чи зобов'язані ви повністю сплатити позов, щоби вас звільнили умовно-достроково?

Якщо ви не могли сплатити позов через обставини, які не в змозі були змінити (наприклад, через хворобу, або тому, що в колонії не було оплачуваної роботи, на якій би ви могли працювати, або ж тому, що виконавчий лист в колонію так і не надійшов, тощо), але доведете, що намагалися знайти шляхи для сплати позову, тоді за умови, що ви не маєте стягнень, маєте заохочення та довели своє виправлення, до вас повинно бути застосоване умовно-дострокове звільнення.

Норма права: стаття 81 КК України; пункт 13 Постанови Пленуму Верховного Суду України «Про умовно-дострокове звільнення від відбування покарання і заміну невідбутої частини покарання більш м'яким» від 26 квітня 2002 р. № 4.

— Які строки та порядок розгляду адміністрацією установи питань про умовно-дострокове звільнення?

Після того як ви отримали формальну підставу для застосування до вас умовно-дострокового звільнення – відбули визначену кримінальним законом частину строку покарання, адміністрація установи виконання покарань зобов'язана в місячний строк розглянути це питання.

Такий строк (один місяць) встановлений і для направлення матеріалів до суду в разі прийняття позитивного рішення комісією установи. Отже, весь процес розгляду питання умовно-дострокового звільнення щодо вас в установі не повинен перевищувати двох місяців.

Якщо ж комісія установи вирішить не звільнити вас умовно-достроково, ви все одно можете самостійно (або ж через захисника чи законного представника) звернутися до суду за місцем відбування покарання з клопотанням про умовно-дострокове звільнення (див. приклад клопотання у попередньому розділі).

Норма права: частина третя статті 154 КВК України; статті 537 та 539 КПК України; пункти 6.1–6.5 Інструкції про роботу відділів (груп, секторів, старших інспекторів) контролю за виконанням судових рішень установ виконання покарань та слідчих ізоляторів.

— Чим вам може допомогти орган пробації?

Орган пробації спільно з державними органами та органами місцевого самоврядування повинні сприяти вам у: визначенні місця проживання після звільнення; влаштуванні до спеціалізованих установ для звільнених; госпіталізації до закладів охорони здоров'я, якщо ви потребуєте стаціонарної медичної допомоги; працевлаштуванні. Контакти органу пробації ви можете отримати у працівників колонії, в якій відбуваєте покарання.

Звертаємо вашу увагу на те, що якщо над вами не встановлено адміністративного нагляду, то ви не повинні перебувати під контролем жодного органу чи інстанції.

Норма права: стаття 81 КК України, Закон України «Про пробацію», Закон України «Про адміністративний нагляд за особами, звільненими з місць позбавлення волі».

2.3. Звільнення у зв'язку з хворобою

— В яких випадках вас може бути звільнено від відбування покарання у зв'язку з хворобою?

Вас можуть звільнити від відбування покарання, якщо:

- ▶ під час його відбування ви захворіли на психічну хворобу, що позбавляє вас можливості усвідомлювати свої дії (бездіяльність) або керувати ними;
- ▶ після вчинення злочину або постановлення вироку ви захворіли на іншу тяжку хворобу, що перешкоджає відбуванню покарання.

Чіткий перелік таких хвороб визначений в окремому переліку (див. нижче). Тож звільнення можливе лише в разі підтвердження діагнозу, що відповідає встановленому переліку хвороб, а також певній стадії, визначеній у цьому ж документі.

Потрібно мати на увазі, що в разі вашого захворювання **на зазначену в переліку психічну хворобу суд зобов'язаний** прийняти рішення про ваше звільнення. Але водночас він має право застосувати до вас примусові заходи медичного характеру (надання амбулаторної психіатричної допомоги у примусовому порядку; госпіталізація до психіатричного закладу із звичайним, посиленням або суворим наглядом).

Але якщо ж ви захворіли на іншу хворобу, що перешкоджає відбуванню покарання, – таке звільнення є виключно правом суду, а не його обов'язком.

Важливо: якщо буде встановлено, що ваша тяжка хвороба є наслідком умисного заподіяння собі ушкоджень під час відбування покарання, ви позбавляєтесь можливості бути звільненим.

Норма права: стаття 84 КК України, додаток № 12 до Порядку організації надання медичної допомоги засудженим до позбавлення волі.

Перелік захворювань, які є підставою для подання до суду матеріалів про звільнення засуджених від подальшого відбування покарання

— Туберкульоз

- ▶ Прогресуючий двосторонній фіброзно-кавернозний туберкульоз легенів або хронічна тотальна емпієма плеври з бронхіальним свищем та явищами легенево-серцевої недостатності II, III ступенів. Характеризується наявністю основної фіброзної каверни чи тотальної емпієми плеври з бронхіальним свищем і додатково сформованих фіброзних каверн у тій самій легені, де локалізується основний процес, або в іншій. При цьому відзначаються осередки бронхогенної дисемінації в обох легенях, більш чи менш виражений фіброз (цироз), плевральні накладання, вторинна емфізема, бронхоектази, пневмосклероз та інші прояви хронічного легеневого процесу, поява нових осередків бронхогенної дисемінації й утворення свіжих каверн на тлі адекватної антибактеріальної терапії. Такий процес є кінцевим етапом різних форм туберкульозу легень при його несприятливому перебігу і ускладнюється легенево-серцевою недостатністю II, III ступенів, періодичними кровохарканнями або легеневидами кровотечами з постійним виділенням з мокротиння мікобактерій туберкульозу. При діагностиці прогресуючого двостороннього фіброзно-кавернозного туберкульозу легенів або хронічної емпієми слід ураховувати наявність в анамнезі довготривалого туберкульозного процесу, що супроводжується періодичними загостреннями, стійкою втратою працездатності. При рентгенографічних та томографічних дослідженнях, які є обов'язковими, виявляються виражені деструктивні та фіброзні зміни легеневої тканини. При цьому повинно бути також клініко-лабораторне підтвердження наявності процесу та супровідних ускладнень.

- ▶ Прогресуючий інфільтративний туберкульоз легенів (казеозна пневмонія) з проявами легенево-серцевої недостатності III ступеня. Характеризується наявністю субтотального ураження однієї легені із швидким розвитком велетенських та численних каверн, тяжким станом хворого, вираженими симптомами інтоксикації та легенево-серцевої недостатності III ступеня на тлі адекватної антибактеріальної терапії. При цьому мають місце осередки бронхогенної дисемінації в обох легенях, легеневі кровотечі (кровохаркання) з постійним виділенням мокротиння мікобактерій туберкульозу. Для обґрунтування цього діагнозу обов'язково потрібно проводити рентгенографічні дослідження легенів, а також клініко-лабораторне обстеження.
- ▶ Прогресуючий деструктивний туберкульоз хребта, великих кісток та суглобів, ускладнений амілоїдозом внутрішніх органів, двосторонній кавернозний туберкульоз нирок, ускладнений специфічним процесом сечовивідних шляхів і розвитком хронічної ниркової недостатності в термінальній стадії, що супроводжується цілковитою і стійкою втратою працездатності. Характеризується великими порушеннями у місці враження та дистрофічними змінами всіх тканин і органів. Утворюються рубцеві спайки, рубцеві переродження суглобових сумок, які призводять до артрогенних контрактур. При спондиліті часто мають місце туберкульозні абсцеси, спастичні паралічі, спинномозкові розлади. Діагностика кістково-суглобового туберкульозу ґрунтується на даних клінічного та біохімічного досліджень крові, проби Коха, туберкулінових проб; дослідження гною туберкульозного абсцесу, випоту з уражених суглобів шляхом посіву; цитодіагностики регіонарних лімфатичних вузлів і суглобного випоту; рентгенографії у двох проекціях (прямій та бічній). Діагностика прогресуючого туберкульозу сечової системи ґрунтується на даних клінічного аналізу сечі (характерно – піурія, протеїнурія, ізостенурія, циліндрурія), обов'язкової оглядової рентгенографії області нирок та сечового міхура, екскреторної урографії, цистоскопії та ретроградної пієлографії.
- ▶ Формулювання діагнозу туберкульозу необхідно робити в такій послідовності: тип туберкульозного процесу (у вигляді аббревіатури із зазначенням дати його встановлення), клінічна форма, локалізація ураження, деструкція (фаза процесу), метод підтвердження діагнозу (МБТ+ або МБТ-, ГІСТ+ або ГІСТ-), наявність резистентності до протитуберкульозних препаратів («Резист. I» і «Резист. II»), ускладнення.

— Інфекція вірусу імунодефіциту людини (ВІЛ/СНІД)

IV клінічна стадія (абсолютна кількість СД-4 < 200 кл/мкл). Характеризується такими опортуністичними захворюваннями та станами:

- ▶ синдром виснаження (кахексії) на тлі ВІЛ-інфекції (втрата ваги більше 10% від початкової) та/або немотивована хронічна (більше місяця) діарея або хронічна слабкість у поєднанні з тривалою (більше місяця) невмотивованою підвищеною температурою тіла;
- ▶ пневмоцистна пневмонія (збудник *Pneumocystis carinii*);
- ▶ токсоплазмоз;
- ▶ криптоспоридіоз з діареєю тривалістю більше місяця;
- ▶ позалегеневий криптококоз;
- ▶ цитомегаловірусна інфекція з ураженням будь-яких органів, крім печінки, селезінки або лімфатичних вузлів;
- ▶ інфекція, викликана вірусом простого герпесу з ураженням внутрішніх органів або хронічним (більше місяця) ураженням шкіри та слизових оболонок;
- ▶ ВІЛ-асоційована енцефалопатія;
- ▶ будь-який дисемінований ендемічний мікоз (наприклад, гістоплазмоз, кокцидіоїдомікоз);
- ▶ кандидоз стравоходу, трахеї, бронхів або легенів;
- ▶ дисемінована інфекція, викликана атиповими видами мікобактерій;
- ▶ сальмонельозна септицемія (крім *Salmonella thyphi*, збудника черевного тифу);
- ▶ позалегеневий туберкульоз;
- ▶ легеневий туберкульоз;
- ▶ лімфома;

- ▶ саркома Капоші і ВІЛ-асоційовані злоякісні новоутворення (інвазивний рак шийки матки, карцинома прямої кишки);
- ▶ ВІЛ-асоційована кардіоміопатія;
- ▶ ВІЛ-асоційована нефропатія;
- ▶ вісцеральний лейшманіоз;
- ▶ хронічний ізоспороз.

— Лепра

- ▶ Лепроматозна погранична форма.
- ▶ Туберкулоїдна та недиференційована форми за наявності поширених проявів на шкірі, наявності мікобактерій із зскрібка з носа.

— Новоутворення

- ▶ Новоутворення IV стадії за міжнародною класифікацією TNM (з гістологічним і морфологічним підтвердженнями).
- ▶ Гострі лейкози (з гістологічним і морфологічним підтвердженнями).
- ▶ Хронічні лейкози, термінальна стадія (з гістологічним і морфологічним підтвердженнями).
- ▶ Лімфоми, термінальна стадія (з гістологічним і морфологічним підтвердженнями).

— Хвороби ендокринної системи

- ▶ Цукровий діабет, інсулінозалежний тип (доза інсуліну понад 60 од. на добу), важкий перебіг з нахилом до кетоацидозу і наявністю вираженої макроангіопатії, ретинопатії, полінейропатії.
- ▶ Синдром Іценка-Кушинга та хвороба Іценка-Кушинга з різко вираженими ускладненнями: патологічні переломи трубчастих кісток або хребта, атрофія м'язів; кардіоміопатія з недостатністю кровообігу III ступеня; порушення мозкового кровообігу з глибокими стійкими руховими порушеннями двох або більше кінцівок.
- ▶ Гіпофізарна недостатність (хвороба Сімондса) у стадії кахексії.

— Психічні розлади

- ▶ Деменції:
 - ▶ деменція при хворобі Альцгеймера середнього та важкого ступенів;
 - ▶ деменція при хворобі Піка;
 - ▶ деменція важкого ступеня при: хворобі Гентінгтона, хворобі Паркінсона, нейроінфекції, сифілісі та прогресивному паралічі, травмах головного мозку, епілепсії, судинних захворюваннях, пресенільна та сенильна деменції.
- ▶ Амнестичний синдром органічного походження, не обумовлений алкоголем або іншими психоактивними речовинами, у зв'язку з: травмами головного мозку, судинними захворюваннями, епілепсією, новоутвореннями головного мозку, нейросифілісом, нейроінфекціями, іншими захворюваннями.
- ▶ Психотичні стани органічного походження:
 - ▶ галюциноз органічного походження;
 - ▶ кататонічний стан органічного походження;
 - ▶ маячний (шизофреноподібний) стан органічного походження.
- ▶ Шизофренія, шизотипічні та маячні розлади:
 - ▶ шизофренія параноїдна, гебефренна, кататонічна, недиференційована безперервна з наростаючим дефектом;
 - ▶ шизотипний розлад;
 - ▶ хронічні маячні розлади.
- ▶ Біполярні афективні розлади, рекурентні депресивні розлади – епізод важкої депресії з психотичними симптомами, суїцидальним ризиком.

- ▶ Розлади особистості та поведінки органічної етіології, обумовлені хворобою, ушкодженням чи дисфункцією головного мозку – нейроінфекції, дегенеративні ураження головного мозку, судинні захворювання головного мозку, епілепсія, інші органічні ушкодження головного мозку.
- ▶ Розлади особистості у стані важкої декомпенсації із загрозою ауто- чи гетероагресії – параноїдний розлад особистості, шизоїдний розлад особистості, дисоціальний розлад особистості, емоційно нестабільний розлад особистості, імпульсивний розлад особистості, істеричний розлад особистості, ананкастний розлад особистості.

— Хвороби нервової системи та органів чуття

- ▶ Хвороба Альцгеймера та інші дегенеративні хвороби нервової системи за наявності вираженої деменції.
- ▶ Геміплегії, параплегії, глибокі геміпарези та парапарези з розповсюдженими розладами чутливості, розладами функцій тазових органів, трофічними порушеннями, вираженим акінетикоригідним синдромом.
- ▶ Повна сліпота, а також стан, коли на ґрунті стійких патологічних змін гострота зору ока, що краще бачить, не перевищує 0,03 і вона не може бути коригована або коли поле зору обох очей концентрично звужене до 10°.

— Хвороби органів кровообігу

- ▶ Усі хвороби серця з хронічною серцевою недостатністю (СН) IIБ-III стадій.
- ▶ Загрозливі шлуночкові аритмії високих градацій (III–V класи за Лауном) на тлі ішемії міокарда та зниженої систолічної функції лівого шлуночка.

— Хвороби органів дихання

Усі захворювання органів дихання з легеневою недостатністю III стадії.

— Хвороби органів травлення

- ▶ Цирози печінки різної етіології у стадії декомпенсації.
- ▶ Печінкова недостатність III, IV стадій.
- ▶ Порушення всмоктування в кишечнику в стадії кахексії за наявності білкової недостатності.

— Хвороби нирок

Хронічні хвороби нирок IV, V стадій.

— Хвороби кістково-м'язової системи та сполучної тканини

Усі хвороби кістково-м'язової системи та сполучної тканини з невинно прогресуючим генералізованим процесом за наявності хронічної хвороби нирок IV, V стадій чи недостатності кровообігу III стадії, або стійким вогнищевим ураженням центральної нервової системи (геміплегії, параплегії, геміпарези, парапарези), або генералізованим ураженням поперечної мускулатури з дисфагією, дизартрією.

— Хвороби обміну

Подагра з подагричною нефропатією і хронічною хворобою нирок IV, V стадій.

— Анатомічні дефекти внаслідок захворювання чи травми

Висока ампутація верхніх або нижніх кінцівок, а також поєднання високих ампутацій однієї верхньої та однієї нижньої кінцівок.

— Променева хвороба

- ▶ Гостра променева хвороба:

- ▶ гостра променева хвороба у період розпалу будь-якого ступеня тяжкості (I–IV);
- ▶ місцеві променеві ураження шкіри у період розпалу при тяжкості I–IV ступенів;
- ▶ наслідки гострої променевої хвороби. Астенічний синдром з підвищеним виснаженням та функціональною недостатністю регуляторних систем (перш за все нервової і судинної). Ознаки органічного ураження нервової та судинної систем з порушенням мозкового периферійного кровообігу. Нестабільність показників периферійної крові: виражений цитопенічний синдром з ознаками гіпоплазії кісткового мозку (кількість лейкоцитів менше ніж $3,0 \times 10^9$, кількість тромбоцитів менше ніж $1,5 \times 10^{12}$ в/л). Глибокі трофічні, дегенеративні та склеротичні місцеві зміни, різні радіаційні виразки, больовий синдром. Контрактури та ампутаційні дефекти. Променева катаракта III стадії з гостротою зору на кращому оці 0,1-0,5.
- ▶ Хронічна променева хвороба періоду формування II–IV ступенів тяжкості та подальший період (стадія прогресування).
- ▶ Пізні променеві ефекти (злоякісні новоутворення кровотворної та кісткової тканин, легень, печінки).

Примітка

У разі виникнення таких захворювань, як СНІД, променева хвороба, лепра тощо, що потребують спеціальних і складних методів обстеження, діагнози встановлюються комісією з обов'язковим залученням фахівців відповідного профілю лікарняних закладів Державної кримінально-виконавчої служби України і державних та комунальних закладів охорони здоров'я.

— Що потрібно для звільнення вас від відбування покарання у зв'язку з хворобою?

Закон передбачає дещо відмінні підстави для звільнення для різних видів захворювань.

Так, якщо ви захворіли на **психічне захворювання**, то закон вимагає наявності двох підстав:

- ▶ **медичної** – наявність у вас психічного захворювання (хронічної душевної хвороби, тимчасового розладу психічної діяльності, слабоумства, іншого хворобливого стану психіки);
- ▶ **юридичної** – що полягає в тому, що ви через хворобу втрачаєте можливість усвідомлювати власні дії (бездіяльність) або керувати ними.

Якщо ж у вас виявлено **іншу хворобу, що перешкоджає відбуванню покарання**, то тут також потрібно **дві підстави**, хоча і дещо інші:

- ▶ **медична** – наявність у вас хвороби, передбаченої окремим переліком;
- ▶ **юридична** – наявне захворювання повинно бути перешкодою для відбування покарання.

Норма права: стаття 84 КК України; Додаток № 12 до Порядку організації надання медичної допомоги засудженим до позбавлення волі.

— В якому порядку встановлюється діагноз для вашого звільнення від подальшого відбування покарання?

Якщо ви хворі на хворобу, що визначена в *Переліку захворювань, які є підставою для подання до суду матеріалів про звільнення засуджених від подальшого відбування покарання (наведений вище)* та ваш стан такий, що ви потребуєте постійного медичного нагляду та допомоги, вас направлять до спеціалізованої лікарні. Саме в лікарні ви пройдете медичний огляд, за результатами якого спеціальна лікарська комісія складе висновок про наявність відповідного захворювання за спеціальною формою. Голова комісії повинен повідомити висновок вам під підпис.

Висновок комісії негайно передається до колонії, з якої ви прибули, а начальник колонії **протягом доби** після отримання висновку комісії повинен підготувати подання до суду для вирішення питання про ваше звільнення. Це подання **протягом трьох діб** погоджується з начальником територіального органу ДПТС України, а потім подається до суду.

Ви можете і самостійно (ваш захисник, законний представник) звернутися до суду за місцем відбування покарання з клопотанням про звільнення за хворобою (*приклад наведений нижче*).

Допоки суд не винесе рішення про ваше звільнення у зв'язку з хворобою, ви повинні залишатися у лікарняному закладі, звідки вас і звільнять.

Якщо суд ухвалив рішення про відмову в задоволенні клопотання про ваше звільнення, це не є перешкодою для його повторного подання в разі погіршення вашого стану здоров'я.

Норма права: статті 537–539 КПК України; Порядок організації надання медичної допомоги засудженим до позбавлення волі.

До _____ суду
_____ П. І. Б. 19__ року
народження, який / яка відбуває покарання
_____ (№ та назва установи)
адреса установи: _____

КЛОПОТАННЯ

про звільнення від покарання за хворобою

Вироком _____ (назва суду, який постановив вирок) від «__» _____ 20__ р. я був/ла засуджений/а за ст. ____ КК України до _____ (міра покарання).

Покарання відбуваю в _____ (№ та назва установи) з «__» _____ 20__ р.

За час перебування в місцях позбавлення (обмеження) волі захворів / захворіла на тяжку хворобу, що перешкоджає відбуванню покарання, що передбачена Переліком захворювань, які є підставою для подання до суду матеріалів про звільнення засуджених від подальшого відбування покарання _____ (зміст діагнозу).

Я пройшов курс об'язкового лікування й обстеження у стаціонарних умовах _____ (назва лікарняних закладів або закладів охорони здоров'я і дати перебування в них) і з урахуванням результатів медичного обстеження і проведеного лікування отримав заключний діагноз _____ (зміст діагнозу).

У період відбування покарання я характеризуюсь таким чином: _____ (перелічити характеристики, наявні заохочення і стягнення). З урахуванням викладеного, на підставі ст. 84 КК України, ст. 537, 539 КПК України,

ПРОШУ:

Звільнити мене від подальшого відбування покарання як засудженого / засуджену, який захворів / яка захворіла в УВП на хворобу, зазначену у переліку захворювань, що є підставою для подання до суду матеріалів про звільнення засуджених від подальшого відбування покарання.

Додаток:

копії діагнозів

Підпис _____

_____ (П. І. Б.)

— Що буде після вашого одужання під час звільнення від відбування покарання через хворобу?

Звільнення на підставі хвороби – це не безумовне звільнення від відбування покарання. Тому в разі вашого одужання під час перебування на волі, вас можуть направити для подальшого відбування покарання. Цього не станеться, лише якщо закінчилися строки давності виконання вироку або є інші підстави для вашого звільнення від відбування покарання (наприклад, прийняття акта про амністію, декриміналізація діяння, за яке вас було засуджено, тощо).

При цьому час, протягом якого до вас застосовувалися примусові заходи медичного характеру (в разі їх призначення одночасно зі звільненням від відбування покарання), зараховується у строк покарання із розрахунку: один день позбавлення волі дорівнює одному дню застосування примусових заходів медичного характеру.

Норма права: стаття 84 КК України.

2.4. Звільнення у зв'язку з відбуттям строку покарання

— Які документи є підставою для вашого звільнення після відбуття строку покарання?

Вас повинні звільнити незалежно від будь-яких обставин (не повне відбуття стягнення, погана поведінка тощо). Для того, щоб вас звільнили по відбуттю строку покарання, не потрібно подавати ніяких документів, підставою для такого звільнення виступає виключно вирок суду, в якому зазначається строк покарання, а також дата, з якої починається обраховуватись цей строк.

Норма права: стаття 153 КВК України.

— В який період та в який день вас повинні звільнити після закінчення строку покарання?

За законом, відбування покарання у виді позбавлення волі припиняється у першій половині дня останнього дня строку покарання з урахуванням тих змін, які можуть бути внесені у строк покарання відповідно до закону. Тому вас повинні звільнити виключно в першій половині останнього дня строку покарання.

ВАЖЛИВО: звільнення повинно відбуватися саме в останній день строку, а не наступний день! Наприклад, якщо вас засудили на 1 рік позбавлення волі, а обрахування цього строку починається з 1 січня 2016 року, то останнім днем строку буде 31 грудня 2016 року. Саме 31 грудня 2016 року – це останній день року, який був вам призначений, 1 січня 2017 року – це вже перший день наступного року. У разі ж обчислення призначеного вам строку покарання місяцями, строк закінчується відповідного числа останнього місяця, а коли цей місяць не має відповідного числа – в останній день цього місяця.

Норма права: стаття 153 КВК України.

— Коли вас повинні звільнити, якщо останній день строку припадає на вихідний або святковий день?

Якщо строк покарання закінчується у вихідний або святковий день, засуджений звільняється у передвихідний або передсвятковий день. Наприклад, в установі, в якій ви відбуваєте покарання, встановлено п'ятиденний робочий тиждень. Якщо останній день призначеного вам строку припадає на неділю (на вихідний), вас повинні звільнити у п'ятницю, тобто у передостанній день перед вихідними. Аналогічно визначається і день звільнення, якщо він припадає на святкові дні.

Норма права: стаття 153 КВК України.

— Як і кому зараховується день попереднього ув'язнення за два дні позбавлення волі?

«День за два» можна застосовувати ЛИШЕ в одному й тому самому кримінальному провадженні. У строк попереднього ув'язнення включається строк:

- ▶ затримання без ухвали слідчого судді, суду;
- ▶ затримання на підставі ухвали слідчого судді, суду про дозвіл на затримання;
- ▶ тримання під вартою як запобіжний захід, обраний суддею на стадії досудового розслідування або під час судового розгляду;
- ▶ перебування у відповідному стаціонарному медичному закладі при проведенні судово-медичної або судово-психіатричної експертизи;
- ▶ перебування в установах попереднього ув'язнення для проведення слідчих дій або участі у судовому розгляді кримінального провадження.

ВАЖЛИВО: датою набрання вироком законної сили закінчується строк попереднього ув'язнення, таким чином час вашого вже етапування не зараховується у попереднє ув'язнення. Приклад клопотання про зарахування «день за два» надається нижче.

Норма права: частина п'ята статті 72 Кримінального кодексу України; Закон України «Про внесення змін до КК України щодо удосконалення порядку зарахування судом строку попереднього ув'язнення у строк покарання»; стаття 1 Закону України «Про попереднє ув'язнення».

До _____ суду
_____ П. І. Б. 19__ року
народження, який / яка відбуває покарання
_____ (№ та назва установи)
адреса установи: _____

КЛОПОТАННЯ

про зарахування у строк покарання строк попереднього ув'язнення
та тримання під вартою

Я, _____ (П. І. Б.), __. __. 19__ р. н. був затриманий за підозрою у вчиненні злочину _____ (дата затримання) та мені було обрано міру запобіжного заходу – тримання під вартою. Вироком _____ суду я визнаний винним та засуджений за _____ (перелік статей) КК України до остаточного покарання у виді позбавлення волі. У період з дати затримання до дня набрання вироком законної сили _____ (дата) я перебував у _____ (назва СІЗО) слідчому ізоляторі.

Відповідно до абз. 1 ч. 5 ст. 72 КК України, зарахування судом строку попереднього ув'язнення провадиться з розрахунку: один день попереднього ув'язнення за два дні позбавлення волі.

Питання зарахування строку попереднього ув'язнення під час виконання вироку, враховуючи зміст положень ч. 6 ст. 9 КПК, повинно вирішуватися місцевим судом, в межах територіальної юрисдикції якого виконується вирок (п. 2 ч. 2 ст. 539 КПК України).

На підставі пункту 2 Розділу II «Прикінцеві положення» Закону України «Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо удосконалення порядку зарахування судом строку попереднього ув'язнення у строк покарання» цей закон застосовується до всіх осіб, щодо яких на момент набрання чинності цим Законом набрав законної сили обвинувальний вирок, покарання за яким не відбуто повністю.

На підставі викладеного, керуючись ч. 4 ст. 42, ч. 5 ст. 72 КК України, ст. 537, 539 КПК України,

ПРОШУ:

1. Зарахувати строк мого попереднього ув'язнення та тримання під вартою з дня мого затримання ____ (дата) до дня набуття вироком законної сили ____ (дата) з розрахунку один день попереднього ув'язнення за два дні позбавлення волі, про що постановити відповідну ухвалу.
2. Розгляд клопотання здійснити за моєї відсутності та відсутності мого захисника, витребувавши довідку про дату попереднього ув'язнення та дату набрання вироком відносно мене законної сили в адміністрації _____ назва та № колонії.
3. Копію ухвали направити начальнику _____ назва та № колонії.

Підпис _____ (П. І. Б.) Дата _____

2.5. Звільнення на підставі амністії та помилування

— Що таке амністія і в яких випадках вас можуть звільнити на її підставі?

Амністія – це повне або часткове звільнення від кримінальної відповідальності та покарання. Амністія оголошується спеціальним законом про амністію, який може бути ухвалено **не частіше одного разу протягом календарного року**. Видання закону про амністію – це право, а не обов'язок Верховної Ради України.

У законі про амністію зазначають: категорії осіб, які підлягають звільненню за цією амністією; види покарань, від яких звільнюються засуджені; обсяг амністії, тобто її поширення лише на покарання або ж і на кримінальну відповідальність; категорії осіб, до яких не застосовується амністія; органи, на які покладається виконання закону про амністію; інші питання.

Законом може бути передбачено скорочення строків відбування покарань певних видів. Разом із тим закон про амністію **не може передбачати** заміну одного покарання іншим чи зняття судимості щодо осіб, які звільняються від відбування покарання.

Якщо на вас поширюється амністія, то ви можете бути звільнені від відбування як основного, так і додаткового покарання, призначених судом. Однак у разі заподіяння шкоди вчиненим вами злочином, ви все одно будете зобов'язані їх відшкодувати – **амністія не звільняє від цього обов'язку**.

Амністія застосовується законом до громадян, засуджених судами України, незалежно від місця відбування ними покарання. Амністія має і певні обмеження в застосуванні – вона не поширюється на окремі категорії засуджених (*їхній перелік визначається у тексті самого закону*), а також на засуджених, до яких протягом останніх 10 років вона вже застосовувалась.

Якщо ви підпадаєте під дію амністії – адміністрація установи зобов'язана направити відповідні матеріали до суду. Це її прямиий обов'язок. Після розгляду матеріалів судом вас повинні звільнити у день надходження відповідних документів, а якщо документи одержані після закінчення робочого дня – у першій половині наступного дня.

Норма права: стаття 153 КВК України; Закон України «Про застосування амністії в Україні».

— Що таке помилування і якою є процедура вашого можливого звільнення на цій підставі?

Помилування — це акт, який видає Президент України. Акт помилування має індивідуальний характер, оскільки стосується конкретного засудженого. Помилування, на відміну від амністії, не має обмежень щодо категорій засуджених, до яких воно може бути застосовано. Крім того, актом помилування може бути замінено одне покарання на інше, більш м'яке.

Право на клопотання про помилування ви маєте незалежно від вчиненого злочину й розміру призначеного покарання.

Клопотання про помилування ви повинні подавати через установу виконання покарань безпосередньо до Адміністрації Президента України разом з копіями вироку, ухвали і постанови судів, Вашою характеристикою (*усі ці матеріали зберуть разом працівники колонії*). Не слід писати клопотання на інші адреси, окрім як до Адміністрації Президента. У клопотанні обов'язково потрібно зазначити, що це клопотання про помилування.

У жодному разі не можна в одному клопотанні просити і про помилування, і про умовно-дострокове звільнення або ж заміну невідбутої частини покарання більш м'яким. Спочатку ці матеріали будуть розглядатися Комісією при Президентові України у питаннях помилування. У її складі – правозахисники, народні депутати та інші особи. І якщо ця Комісія знайде підстави для помилування, лише тоді матеріали щодо вас будуть передані Президентові України для прийняття остаточного рішення.

Якщо щодо вас прийнято рішення про помилування, то Ваше звільнення повинно бути проведене в день надходження указу Президента, а якщо документи одержані після закінчення робочого дня — у першій половині наступного дня.

Норма права: стаття 153 КВК України; Положення про порядок здійснення помилування, затверджене Указом Президента України від 21 квітня 2015 року № 223/2015.

2.6. Адміністративний нагляд

— Що таке адміністративний нагляд і в яких випадках його можуть встановити над вами?

Адміністративний нагляд здійснюється органами Національної поліції.

Законом чітко визначено випадки, в яких суд може призначити вам за поданням адміністрації колонії такий вид нагляду. Так, перед звільненням з установи виконання покарань над вами може бути встановлений адміністративний нагляд, якщо ви:

- ▶ були засуджені до позбавлення волі за тяжкі, особливо тяжкі злочини або засуджені два і більше разів до позбавлення волі за умисні злочини, якщо під час відбування покарання ваша поведінка свідчила про вперте небажання стати на шлях виправлення і про те, що ви залишилися небезпечним для суспільства (*це, як правило, доводиться характеристикою адміністрації колонії, а також кількістю наявних у вас стягнень за порушення режиму*);
- ▶ засуджені до позбавлення волі за один із злочинів, пов'язаних із незаконним обігом наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів (*тут не має значення ані ваша поведінка, ані підстава для звільнення, незалежно від будь-яких обставин сам по собі факт відбуття покарання за ці злочини є підставою для адміністративного нагляду*).

Адміністративний нагляд може бути встановлений і за поданням органу Національної поліції вже після вашого звільнення з місць позбавлення волі, якщо ви були засуджені до позбавлення волі за тяжкі, особливо тяжкі злочини або два і більше разів до позбавлення волі за умисні злочини, якщо ви після відбування покарання, незважаючи на попередження органів внутрішніх справ, систематично вчиняєте правопорушення.

Норма права: Закон України «Про адміністративний нагляд за особами, звільненими з місць позбавлення волі»; глава 25 КВК України; Інструкція про організацію здійснення адміністративного нагляду за особами, звільненими з місць позбавлення волі.

— На який строк над вами може бути встановлений адміністративний нагляд та які обмеження застосовуються в разі адміннагляду?

Адміністративний нагляд щодо вас може бути встановлений на строк від одного до двох років, але він у жодному разі не може перевищувати строків, передбачених законом для погашення або зняття судимості.

Щодо вас можуть бути застосовані частково або у повному обсязі такі обмеження:

- ▶ заборона виходу з будинку (квартири) у визначений час, який не може перевищувати восьми годин на добу;
- ▶ заборона перебування у визначених місцях району (міста);
- ▶ заборона виїзду чи обмеження часу виїзду в особистих справах за межі району (міста);
- ▶ реєстрація в міліції від одного до чотирьох разів на місяць. Пропозиції щодо можливих обмежень подає безпосередньо адміністрація установи виконання покарань, проте це відбувається після отримання відповіді щодо їх доцільності з органу Національної поліції за обраним вами місцем проживання.

Ці обмеження можуть бути у подальшому змінені або скасовані судом за поданням органу, який і здійснює адміністративний нагляд, залежно від вашої поведінки на волі.

Норма права: Закон України «Про адміністративний нагляд за особами, звільненими з місць позбавлення волі»; глава 25 КВК України; Інструкція про організацію здійснення адміністративного нагляду за особами, звільненими з місць позбавлення волі.

— Які обов'язки покладаються на вас у зв'язку із застосуванням адміністративного нагляду?

Під час перебування під адміністративним наглядом ви зобов'язані вести законослухняний спосіб життя, не порушувати громадський порядок і дотримуватися таких правил:

- ▶ прибути у визначений виправною установою термін в обране вами місце проживання і зареєструватися в органах Національної поліції;
- ▶ з'являтися за викликом поліції і давати усні та письмові пояснення з питань, пов'язаних з виконанням правил адміністративного нагляду;

в) повідомляти працівників поліції, які здійснюють адміністративний нагляд, про зміну місця роботи чи проживання, а також про виїзд за межі району (міста) у службових справах; г) у разі від'їзду в особистих справах з дозволу поліції в інший населений пункт та **перебування там більше доби** зареєструватися в місцевому органі Національної поліції.

Норма права: Закон України «Про адміністративний нагляд за особами, звільненими з місць позбавлення волі»; Інструкція про організацію здійснення адміністративного нагляду за особами, звільненими з місць позбавлення волі.

Розділ 3.

Жінки та неповнолітні в місцях позбавлення волі

3.1. Неповнолітні

— Якими є основні особливості виховної колонії?

У виховних колоніях з огляду на те, що в них відбувають покарання діти, встановлюються більш м'які правила режиму, а вам надаються дещо більші права порівняно з дорослими засудженими (для неповнолітніх засуджених передбачені більш якісні умови тримання, підвищені норми харчування, більші можливості для занять спортом, участі в інших заходах; заборонено застосовувати до них спеціальні засоби безпеки та накладати деякі дисциплінарні стягнення тощо).

Також у виховній колонії ви маєте право: витратити на місяць для придбання продуктів харчування і предметів першої потреби гроші, зароблені в колонії, в сумі до 100 % мінімального розміру заробітної плати (у 2016 році вона дорівнює: з 1 січня – 1378 грн., з 1 травня – 1450 грн., з 1 грудня – 1550 грн.); одержувати короткострокові побачення без обмежень і щомісяця одне тривале побачення; безкоштовно одержувати середню освіту.

Якщо вашу поведінку адміністрація установи визнає сумлінною, а ставлення до праці та навчання – хорошим, після відбуття не менш як 1/4 строку покарання засуджені мають право на поліпшення умов тримання і вам може бути дозволено: додатково витратити на місяць гроші в сумі 60% мінімального розміру заробітної плати; за постановою начальника колонії одержувати раз на три місяці короткострокове побачення за межами виховної колонії.

Ширшим є і коло заходів заохочення, що можуть бути до вас застосовані, наприклад: надання права відвідувати культурно-видовищні та спортивні заходи за межами виховної колонії в супроводі працівників колонії; надання права виходити за межі виховної колонії в супроводі батьків чи інших близьких родичів.

Водночас на вас покладається обов'язок проходити навчання.

Норма права: статті 143 та 144 КВК України.

— На яких підставах та в якому порядку вас можуть перевести з виховної до виправної колонії?

За загальним правилом, ви будете відбувати покарання у виховній колонії до досягнення вісімнадцятирічного віку. Після цього вас переведуть для подальшого відбування покарання до виправної колонії із найбільш м'якими умовами тримання – мінімального рівня безпеки із загальними умовами тримання.

Питання про ваше переведення вирішує ДПТСУ за рішенням педагогічної ради і поданням начальника виховної колонії, погодженим із службою у справах дітей. Однак закон дозволяє збільшити тривалість вашого перебування безпосередньо в колонії для неповнолітніх з метою закріплення результатів виправлення, завершення загальноосвітнього або професійно-технічного навчання. У цьому разі ви можете перебувати у виховній колонії до досягнення 22 років. Питання вашого залишення у виховній колонії після досягнення повноліття відбувається за рішенням педагогічної ради постановою начальника колонії, погодженою із службою у справах дітей. Якщо вас залишать у виховній колонії, то на вас будуть поширюватись усі умови відбування покарання, норми харчування і матеріально-побутового забезпечення, встановлені для неповнолітніх засуджених. А от умови праці будуть визначені відповідно до законодавства про працю.

Норма права: статті 147 та 148 КВК України.

— В якому порядку вас, як неповнолітнього, можуть залучати до праці в колонії?

Під час перебування у виховній колонії вас можуть залучати до праці, проте виключно на підприємствах виховних колоній. Умови та оплата праці в такому разі визначаються законодавством про працю. Якщо ваш вік від 15 до 16 років – то робочий тиждень не може перевищувати 24 годин, від 16 до 18 років – 36 годин, а якщо вам більше 18 років – 40 годин. При цьому ваша заробітна плата (якщо вам не виповнилось 18 років) навіть при скороченій тривалості щоденної роботи виплачується в такому ж розмірі, як працівникам відповідної категорії при повній тривалості щоденної роботи.

Норма права: пункт 4.1.2 Інструкції про умови праці та заробітну плату засуджених до обмеження волі або позбавлення волі.

— Які пільги та соціальні гарантії передбачені для вас, якщо ви неповнолітній?

На відміну від дорослих засуджених, які повинні самостійно сплачувати надані в місцях позбавлення волі послуги, вам, як неповнолітньому, харчування, одяг, взуття, білизна і комунально-побутові послуги надаються безоплатно. Ви також маєте право купувати за безготівковим розрахунком продукти харчування і предмети першої потреби не лише на гроші, зароблені в колоніях, а й на гроші, одержані за переказами, за рахунок пенсій та іншого доходу. Скороченим, порівняно з дорослими, є й термін повторного розгляду питання умовно-дострокового звільнення від відбування покарання або заміни невідбутої частини покарання більш м'яким у разі відмови комісією установи або судом – через шість місяців, а не через рік. Після звільнення з виховної колонії вас буде направлено до місця проживання в супроводі родичів або працівника колонії. Безпосередньо у період відбування покарання, за сприяння персоналу виховної колонії, Ви можете отримати статус дитини-сироти та дитини, позбавленої батьківського піклування, що дасть вам право на повне державне забезпечення і отримання передбачених законодавством пільг. Відповідні документи відновлюються, збираються та направляються до територіальних відділів освіти і науки. Після призначення виплат кошти перераховуються на особисті рахунки вихованців у відділенні Державного ощадного банку України. Так само можна отримати чи відновити статус «дитина-інвалід», з подальшим складанням індивідуальної програми реабілітації, призначенням та нарахуванням пенсії по інвалідності.

Норма права: статті 108, 115, 154 та 157 КВК України; Закон України «Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування».

3.2. Жінки

— В яку установу вас можуть направити для відбування покарання?

Оскільки ви є жінкою, законодавець передбачив для вас більш м'які умови відбування покарання: засуджених жінок тримають в одній із трьох типів колоній.

Так, вас буде направлено до виправної колонії:

- ▶ **мінімального рівня безпеки з полегшеними умовами тримання** - якщо ви засуджені вперше до позбавлення волі за злочини, вчинені з необережності, злочини невеликої та

середньої тяжкості або ви переведені з колоній мінімального рівня безпеки із загальними умовами тримання і колоній середнього рівня безпеки;

- ▶ **мінімального рівня безпеки із загальними умовами тримання** – якщо ви засуджені за злочини невеликої та середньої тяжкості, тяжкі та особливо тяжкі злочини;
- ▶ **середнього рівня безпеки** – якщо вам покарання у виді смертної кари або довічного позбавлення волі замінено позбавленням волі на певний строк у порядку помилування або амністії.

Норма права: статті 18, 138 та 139 КВК України.

— Чим відрізняються умови відбування покарання для жінок, що є вагітними або мають дитину?

Закон передбачає особливу турботу про здоров'я вагітної жінки та матері-годувальниці. Якщо ви належите до якоїсь із цих категорій, то матимете право: придбавати продукти харчування і предмети першої необхідності на більшу суму, ніж чоловіки, а також інші засуджені жінки; на створення поліпшених житлово-побутових умов та встановлення підвищених норм харчування; отримувати безоплатно харчування, одяг, взуття, білизну і комунально-побутові послуги; на отримання дозволу працювати за власним бажанням з урахуванням висновку лікарської комісії колонії.

Щодо вас заборонено:

- ▶ поміщення в дисциплінарний ізолятор, карцер, приміщення камерного типу (одиначну камеру);
- ▶ застосування гамівної сорочки.

Норма права: статті 106, 108, 115, 118, 132 КВК України.

— Чи є можливість для вас відбувати покарання разом з дитиною?

Так, закон передбачає, що при виправних колоніях, в яких відбувають покарання засуджені до позбавлення волі жінки, в разі потреби організовуються будинки дитини. У теперішній час такі будинки дитини існують при двох установах – при Одеській виправній колонії № 74 (туди вас розподілять у разі першого засудження) та Чернігівській виправній колонії № 44 (там ви будете триматися в разі неодноразового відбування покарання в місцях позбавлення волі). До цих же установ вас буде направлено й у разі вагітності понад чотири місяці. Ви маєте право влаштувати в будинки дитини своїх дітей віком до трьох років (у тому числі й тих, що народились поза межами установи виконання покарань). Будинки дитини при виправній колонії є дитячим закладом. У будинках дитини діти перебувають під опікою адміністрації дитячого закладу на повному державному забезпеченні, їм створюються умови, необхідні для нормальної життєдіяльності та розвитку. У цих установах ви маєте право навіть проживати спільно зі своєю дитиною. Якщо ви не виявите бажання проживати в будинку дитини спільно із своєю дитиною, вам повинні надати можливість вільно спілкуватися з нею без обмежень. При цьому не вважається обмеженням спілкування із дитиною, якщо від вас вимагають відвідувати дитину у час, вільний від виконання покладених на вас обов'язків.

Якщо у вас на момент досягнення дитиною трирічного віку невідбута частина строку покарання не перевищує одного року і ви сумлінно виконуєте свої материнські обов'язки, перебування дитини в будинку дитини може бути продовжено адміністрацією виправної колонії до моменту вашого звільнення.

Норма права: стаття 141 КВК України.

— Яким чином ви можете поліпшити свої та свої дитини умови під час відбування покарання?

Якщо ви сумлінно ставитесь до праці (у разі її наявності) і дотримуєтесь вимог режиму, постановою начальника виправної колонії за погодженням із спостережною комісією вам дозволяється проживання за межами виправної колонії на час звільнення від роботи у зв'язку з вагітністю і пологами, а також до досягнення дитиною трирічного віку.

У цьому разі ви маєте право:

- ▶ оселятися поблизу виправної колонії (хоча і в умовах нагляду адміністрації колонії);
- ▶ можете носити одяг, прийнятний у цивільному вжитку, мати при собі гроші, мобільні телефони, аксесуари до них та цінні речі;
- ▶ можете без обмеження листуватися, одержувати грошові перекази, посилки (передачі) і бандеролі, витрачати гроші, мати побачення з родичами та іншими особами, користуватися мобільним зв'язком за свій рахунок;
- ▶ користуватися правом вільного пересування по території, межі якої визначаються начальником виправної колонії;
- ▶ у разі пологів, вашої або дитини хвороби ви можете поміщатися в місцеві лікувальні заклади охорони здоров'я.

Після закінчення періоду звільнення від роботи у зв'язку з вагітністю та пологами ви повернетесь до виконання роботи за вказівкою адміністрації виправної колонії і вам нараховуватиметься заробіток на загальних підставах з іншими засудженими, які відбувають покарання у виправній колонії цього виду.

Харчуванням, одягом, а також комунально-побутовими послугами ви будете забезпечуватись за нормами, встановленими для засуджених, які відбувають покарання у виправній колонії.

Однак у разі систематичного або злісного порушення вами встановлених правил поведінки право на проживання за межами колонії скасовується за постановою начальника виправної колонії, погодженою із спостережною комісією, і вас повернуть до колонії для подальшого відбування покарання.

Норма права: стаття 142 КВК України.

— Чи виплачується засудженій соціальна допомога в разі народження дитини?

У разі народження дитини Ви маєте право на отримання виплати в розмірі 41 тис. 280 грн., при цьому одноразова допомога відразу після народження становитиме 10 320 грн., а далі протягом трьох років буде виплачуватися сума, що залишилася, в розмірі 860 грн. на місяць. Для цього вам необхідно написати заяву (протягом 12 місяців з дня народження дитини), яку адміністрація установи разом із копією свідоцтва про народження дитини подає до органу праці та соціального захисту населення. Гроші не видаються вам у руки, а зараховуються на депозитний рахунок вашої дитини, який відкриває в банку адміністрація установи. Кошти ви зможете отримати під ачс звільнення, але лише в тому разі, якщо дитина перебувала разом з вами в колонії. Якщо дитина була з батьком чи опікуном, то вони будуть розпоряджатися коштами або ваша дитина сама буде ними розпоряджатися після досягнення свого повноліття, якщо кошти не були використані одним із батьків або опікуном.

Норма права: Постанова КМУ «Про внесення змін до Порядку призначення і виплати державної допомоги сім'ям з дітьми» від 01 квітня 2013 року № 256.

Розділ 4.

Відповідальність засуджених до позбавлення волі

4.1. Дисциплінарна відповідальність

— За що вас можуть притягти до дисциплінарної відповідальності?

За порушення встановленого порядку відбування покарання засуджені можуть притягатись до дисциплінарної відповідальності і до них можуть застосовуватися такі заходи стягнення:

- ▶ попередження;
- ▶ догана;
- ▶ суворі догани;
- ▶ дисциплінарний штраф у сумі до двох мінімальних розмірів заробітної плати;

- ▶ скасування поліпшених умов тримання;
- ▶ поміщення засуджених чоловіків, які тримаються у виправних колоніях, у дисциплінарний ізолятор з виведенням або без виведення на роботу чи навчання на строк до 15 діб, а засуджених жінок – до 10 діб;
- ▶ поміщення засуджених, які тримаються у приміщеннях камерного типу виправних колоній максимального рівня безпеки, в карцер без виведення на роботу на строк до 15 діб;
- ▶ переведення засуджених, які тримаються у виправних колоніях, крім засуджених, які тримаються у виправних колоніях мінімального рівня безпеки з полегшеними умовами тримання, до приміщення камерного типу (одиначної камери) на строк до трьох місяців.

— Які особливості тримання в ДІЗО, карцері або приміщенні камерного типу (одиначній камері)?

Особливості тримання в ДІЗО, карцері або приміщенні камерного типу (одиначній камері):

- ▶ засудженим заборонено:
 - ▶ побачення (за винятком адвокатів або інших фахівців у галузі права),
 - ▶ придбання продуктів харчування і предметів першої потреби,
 - ▶ одержання посилок (передач) і бандеролей,
 - ▶ користування настільними іграми;
- ▶ засуджені забезпечуються індивідуальним спальним місцем і постільними речами. Постільні речі видаються тільки на час сну, верхній одяг – на час виходу з приміщення;
- ▶ тримання засуджених у карцері одиначне;
- ▶ посилки (передачі) і бандеролі вручаються засудженому після закінчення строку його перебування в ДІЗО, карцері або ПКТ (ОК);
- ▶ засуджені, яких тримають у ДІЗО з виведенням на роботу, в ПКТ (ОК), працюють окремо від інших засуджених;
- ▶ до засуджених можуть застосовуватися всі заходи стягнення, за винятком повторного поміщення в ДІЗО або карцер, повторного переведення до ПКТ (ОК);

Вагітні жінки, жінки, які мають дітей у будинках дитини при виправних колоніях, інваліди I групи в ДІЗО, карцері і ПКТ (ОК) не поміщаються.

Поміщення засудженого в ДІЗО або карцер чи переведення засудженого до ПКТ (ОК) проводиться за вмотивованою постановою начальника колонії або особи, яка виконує його обов'язки, з визначенням строку тримання.

— Що враховують при застосуванні стягнення?

При призначенні стягнення враховують причини, обставини і мотиви вчинення порушення, поведінка засудженого до вчинення проступку, кількість і характер раніше накладених стягнень, пояснення засудженого щодо суті проступку.

Стягнення, що накладаються, мають відповідати тяжкості та характеру проступку засудженого.

За кілька проступків, вчинених одночасно, накладається одне стягнення. Стягнення може бути накладене лише на особу, яка вчинила проступок, і не пізніше 10 діб з дня виявлення проступку, а якщо у зв'язку з проступком проводилась перевірка, то з дня її закінчення, але не пізніше шести місяців з дня вчинення проступку.

Накладене стягнення виконується негайно, а у виняткових випадках – не пізніше місяця з дня його накладення. Якщо протягом місяця з дня накладення стягнення воно не було виконано, то це стягнення не виконується.

— Чи можете ви оскаржити рішення про накладання стягнення і хто може скасувати стягнення?

Так, засуджений може оскаржити накладене на нього стягнення, однак подання скарги не зупиняє виконання стягнення.

Посадова особа, яка наклала стягнення, за наявності підстав може його скасувати або замінити іншим, більш м'яким стягненням. Вища посадова особа може скасувати стягнення, якщо посадова особа, яка наклала стягнення, перевищила свої повноваження або стягнення було накладено нею за відсутності порушення з боку засудженого. Стягнення у виді попередження або догани накладається усно чи письмово, інші стягнення – тільки письмово. Якщо протягом шести місяців з дня відбуття стягнення засуджений не буде підданий новому стягненню, він визнається таким, що не має стягнення.

У разі накладення стягнення на засудженого адміністрація колонії дає йому можливість у встановленому порядку повідомити про це близьких родичів, адвоката або інших фахівців у галузі права.

— Хто такий злісний порушник встановленого порядку відбування покарання?

Злісним порушником встановленого порядку відбування покарання є засуджений, який:

- ▶ не виконує законних вимог адміністрації;
- ▶ необґрунтовано відмовляється від праці (не менш як три рази протягом року);
- ▶ припинив роботу з метою вирішення трудових та інших конфліктів;
- ▶ вживає спиртні напої, наркотичні засоби, психотропні речовини або їхні аналоги чи інші одурманюючі засоби;
- ▶ виготовляє, зберігає, купує, розповсюджує заборонені предмети;
- ▶ бере участь у настільних та інших іграх задля вигоди;
- ▶ вчинив дрібне хуліганство;
- ▶ систематично ухиляється від лікування захворювання, що становить небезпеку для здоров'я інших осіб;
- ▶ вчинив протягом року більше трьох інших порушень режиму відбування покарання і за умови, якщо за кожне із цих порушень за постановою начальника колонії або особи, яка виконує його обов'язки, були накладені стягнення, що достроково не зняті або не погашені у встановленому законом порядку.

«Звання» злісного порушника встановленого порядку відбування покарання зберігається за засудженим протягом шести місяців, якщо не буде вчинене нове правопорушення чи стягнення, яке стало підставою для віднесення засудженого у розряд злісних порушників, не буде знято достроково.

Засуджені, які злісно порушують режим відбування покарання, за рішенням Апеляційної комісії можуть бути переведені:

- ▶ з колонії мінімального рівня безпеки з полегшеними умовами тримання до колонії мінімального рівня безпеки із загальними умовами тримання або повернуті до тих колоній, в яких вони раніше відбували покарання;
- ▶ з колонії середнього рівня безпеки чи звичайного жилого приміщення колонії максимального рівня безпеки у приміщення камерного типу колонії або сектору максимального рівня безпеки на строк до трьох років.

Особи, які злісно порушують вимоги режиму, не підлягають переведенню до дільниці соціальної реабілітації.

Адміністрація колонії повинна надати можливість повідомити родичів та адвоката про застосування до вас стягнення. Вас не мають права змушувати давати пояснення з цього приводу.

Норма права: стаття 133 КВК України.

4.2. Матеріальна відповідальність

— В яких випадках вас можуть притягнути до матеріальної відповідальності?

Ви несете матеріальну відповідальність за заподіяні матеріальні збитки державі. Ви також повинні відшкодувати збитки, заподіяні колонії, і додаткові витрати, пов'язані з припиненням вашої втечі, лікуванням у разі навмисного заподіяння собі тілесні ушкоджень.

Якщо збитки заподіяні у процесі виконання трудових обов'язків, ви несете матеріальну відповідальність у розмірі та на підставах, встановлених законодавством про працю. В інших випадках збитки відшкодовуються в розмірі та на підставах, встановлених цивільним законодавством.

У разі заподіяння матеріальних збитків злочинном, вчиненим вами під час відбування покарання, стягнення збитків провадиться на загальних підставах.

Норма права: стаття 136 КВК України.

— У чому полягає різниця між повною та частковою матеріальною відповідальністю?

Повна матеріальна відповідальність можлива, лише якщо це чітко передбачено законом. У цьому разі ви зобов'язані у повному обсязі компенсувати всю спричинену шкоду. Повна відповідальність настає, наприклад, якщо шкода заподіяна під час вчинення злочину або якщо ви заподіяли шкоду у стані сп'яніння та інших подібних обставин. Шкоду буде компенсовано у повному обсязі за рахунок зароблених вами грошей. Часткова матеріальна відповідальність – це коли ви сплачуєте певну частину шкоди, заподіяної під час праці, і ця частина не може бути більшою за ваш середній місячний заробіток.

На вас не може бути покладена відповідальність за шкоду, яка належить до категорії нормального виробничо-господарського ризику, а також за неодержані підприємством прибутки і за шкоду, заподіяну Вами у стані крайньої необхідності.

Норма права: стаття 136 КВК України; стаття 130 КЗпП України.

— Як потрібно фіксувати факт спричинення майнової шкоди?

Насамперед працівник установи, що виявив факт спричинення майнової шкоди, складає рапорт про це. За результатами рапорту проводиться перевірка. Також складається акт, до якого заноситься інформація про вид та наслідки дій, що потягли спричинення шкоди. На підставі такого акта і проводиться визначення вартості пошкодженого або знищеного майна, обладнання тощо.

Розмір шкоди визначається за фактичними втратами, на підставі даних бухгалтерського обліку, виходячи з вартості майна за вирахуванням зносу. Стягуються кошти шляхом відрахування із заробітної плати.

Якщо ви не згодні з відрахуванням або його розміром, то питання вирішується місцевим судом за вашою заявою.

Норма права: стаття 136 КЗпП України.

4.3. Адміністративна відповідальність

— Чим адміністративна відповідальність відрізняється від кримінальної?

Адміністративна відповідальність є відносно більш м'яким різновидом юридичної відповідальності, яка настає не за вчинення злочинів (найбільш небезпечних вчинків), а за адміністративні правопорушення (не становлять значної суспільної небезпеки). Підстави притягнення до адміністративної відповідальності встановлені в Кодексі України про адміністративні правопорушення (1984 р.)

— В яких випадках та за які дії вас можуть притягнути до адміністративної відповідальності під час відбування покарання?

За загальним правилом, за дії вчинені в колонії вас до адміністративної відповідальності не притягнуть. До порушників порядку відбування покарання застосовується дисциплінарна відповідальність. Утім, під час короточасного виїзду за межі колонії до вас можуть бути застосовані адміністративні стягнення в загальному порядку. При цьому дані про притягнення до адміністративної відповідальності повинні бути направлені до колонії, в якій ви відбуваєте покарання. Ця інформація буде зберігатися у вашій особовій справі.

До адміністративної відповідальності вас можуть притягнути також за дії, які ви вчинили до поміщення в колонію, наприклад подання не за встановленою формою податкової звітності. До такої відповідальності ви будете притягнуті в загальному для всіх громадян порядку.

Норма права: Кодекс України про адміністративні правопорушення; Інструкція з оформлення посадовими особами установ виконання покарань та слідчих ізоляторів матеріалів про адміністративні правопорушення, затверджена наказом Міністерства юстиції України від 8 вересня 2015р. № 1674/5.

— За що можуть застосувати адміністративну відповідальність до ваших рідних?

Ваших рідних або знайомих, які прибули на побачення чи передають вам передачу, можуть притягнути до адміністративної відповідальності, якщо вони пронесли приховану передачу або спробували передати будь-яким способом алкоголь чи інші засоби, що викликають одурманювання, чи будь-які заборонені для передачі предмети.

За це їх можуть оштрафувати на суму від 255 до 425 грн. з конфіскацією заборонених предметів.

Норма права: стаття 188 КУпАП України; розділи XI та XV ПВР УВП; Інструкція з оформлення посадовими особами установ виконання покарань та слідчих ізоляторів матеріалів про адміністративні правопорушення, затверджена наказом Міністерства юстиції України від 08 вересня 2015р. № 1674/5.

— Яким є порядок притягнення ваших рідних до адміністративної відповідальності?

У разі виявлення у посылках чи передачах заборонених предметів щодо ваших рідних складається протокол про адміністративне правопорушення і негайно, але не пізніше трьох діб, вилучене здається до бухгалтерії установи.

Якщо родичі прибули для тривалого побачення і спробували пронести заборонені речі, то побачення не надається або припиняється і оформлюються матеріали для притягнення таких осіб до адміністративної відповідальності.

Остаточне рішення про притягнення або непритягнення ваших рідних і знайомих до адміністративної відповідальності, вид і ступінь відповідальності ухвалює суд на основі складеного працівниками колонії протоколу та інших матеріалів.

Норма права: стаття 188 КУпАП; розділи XI та XV ПВР УВП; Інструкція з оформлення посадовими особами установ виконання покарань та слідчих ізоляторів матеріалів про адміністративні правопорушення, затверджена наказом Міністерства юстиції України від 08 вересня 2015 р. № 1674/5.

4.4. Кримінальна відповідальність

— За що в колонії вас можуть притягнути до кримінальної відповідальності?

Поряд із загальним переліком злочинів, за які вас можуть притягнути до кримінальної відповідальності, Кримінальний кодекс України закріплює кілька спеціальних злочинів, вчинити які можуть лише засуджені до позбавлення волі. До них належать:

- ▶ ухилення від відбування покарання у виді обмеження волі та у виді позбавлення волі (ст. 390);
- ▶ злісна непокора вимогам адміністрації установи виконання покарань (ст. 391);
- ▶ дії, що дезорганізують роботу установ виконання покарань (ст. 392);
- ▶ утеча з місця позбавлення волі або з-під варти (ст. 393).

— На яких підставах та які санкції можуть бути застосовані за такі злочини?

Кримінальний кодекс України встановлює різні підстави для притягнення до відповідальності за різні дії.

Так, за статтею 390 «Ухилення від відбування покарання у виді обмеження волі та у виді позбавлення волі» вас може бути притягнуто за неповернення до місця відбування покарання з короткочасного виїзду після закінчення строку виїзду. За це вас можуть покарати позбавленням волі на строк до трьох років.

У статті 391 встановлена відповідальність за злісну непокору вимогам адміністрації колонії або іншу протидію адміністрації в законному здійсненні її функцій. Однак притягнути вас до відповідальності за цією статтею можливо, лише якщо вас за порушення вимог режиму відбування покарання було піддано протягом року стягненню у виді переведення до приміщення камерного типу (одиначної камери) або якщо ви переводились на більш суворий режим відбування покарання. Покарання передбачено у виді позбавлення волі на строк до трьох років.

Доволі сувору відповідальність передбачено у статті 392 «Дії, що дезорганізують роботу установ виконання покарань», за якою тероризування в установах виконання покарань засуджених або напад на адміністрацію, а також створення з цією метою організованої групи або активна участь у такій групі особами, які відбувають покарання у виді позбавлення волі, караються позбавленням волі на строк від п'яти до десяти років.

За втечу з місця позбавлення волі вас може бути покарано позбавленням волі на строк від трьох до п'яти років (ч. 1 ст. 393 КК України). Однак можливі й суворіші наслідки – від п'яти до восьми років позбавлення волі. Такий строк застосовується, якщо втеча вчинена повторно або за попередньою змовою групою осіб, або у спосіб, що є небезпечним для життя чи здоров'я інших осіб, або здійснена із заволодінням зброєю чи з її використанням, або із застосуванням насильства чи погрозою його застосування, або шляхом підкопу, а також з пошкодженням інженерно-технічних засобів охорони (ч. 2 ст. 393 КК України).

— Які наслідки притягнення вас до кримінальної відповідальності під час відбування покарання?

У разі притягнення вас до кримінальної відповідальності під час відбування покарання можливі такі негативні наслідки: вас можуть перевести до слідчого ізолятора або тримати у приміщенні ДІЗО; на час судового розгляду вас доволі часто будуть перевозити, що викликає значні незручності; висока ймовірність, що за вчинення нового злочину у вас збільшиться строк покарання; вам, можливо, змінять рівень безпеки колонії, а це, відповідно, погіршить ваше становище; у подальшому ускладнюється застосування до вас «пільг» (умовно-дострокового звільнення, заміни невідбутої частини покарання); збільшується ймовірність, що після звільнення за Вами буде встановлено адміністративний нагляд.

Пам'ятайте, що ваших родичів за готування до вчинення злочину також можуть притягнути до кримінальної відповідальності.

Розділ 5.

Національні та міжнародні механізми захисту прав засуджених

5.1. Процедура судового розгляду питань, пов'язаних із виконанням вироку

— Які питання, пов'язані з виконанням вироку, розглядаються судами за місцем вашого відбування покарання?

Ви маєте право самостійно або через захисника звертатися до суду за місцем відбування Вами призначеного покарання для вирішення таких питань:

- ▶ про відстрочку виконання вироку;

- ▶ про умовно-дострокове звільнення від відбування покарання;
- ▶ про заміну невідбутої частини покарання більш м'яким;
- ▶ про звільнення від відбування покарання вагітних жінок і жінок, які мають дітей віком до трьох років;
- ▶ про звільнення від покарання за хворобою;
- ▶ про припинення примусового лікування;
- ▶ про застосування покарання за наявності кількох вироків;
- ▶ про звільнення від покарання і пом'якшення покарання у випадках декриміналізації діяння або пом'якшення покарання у санкції відповідної статті;
- ▶ для вирішення інших питань про всякого роду сумніви і протиріччя, що виникають під час виконання вироку.

До «інших питань» належать і оскарження неправомірних дій / бездіяльності адміністрації. Якщо ви вважаєте, що ваші права порушено представниками адміністрації (не виконуються умови вашого утримання, на вас незаконно накладене стягнення, вам незаконно відмовлено в побаченні тощо), ви можете звернутися зі скаргою до суду або самостійно, або через захисника. Вам може бути надана і безоплатна вторинна допомога в цьому випадку (роз'яснено, куди і як правильно написати скаргу, допомогти її написати, можливо, навіть запропоновано представляти ваші інтереси в суді), якщо ви звернетесь до регіонального або місцевого центру надання безоплатної вторинної допомоги тієї області, на території якої розташована колонія. Також ви можете звернутися на «гарячу лінію» безоплатної вторинної допомоги за тел. **0800 213 103**

Норма права: стаття 537 КПК України; Закон України «Про безоплатну правову допомогу» від 02 червня 2011 р. № 3460-VI.

— В якому порядку повинні розглядатися ваші клопотання та заяви до суду з питань, що пов'язані з виконанням вироку?

Питання, які виникають під час та після виконання вироку, вирішуються судом не тільки за вашим особистим клопотанням. Суд може розглянути їх також за клопотанням (поданням) прокурора, вашого захисника або законного представника, органу або установи виконання покарань, а також інших осіб, установ або органів (якщо таке право надано їм законом).

Ваше або інших осіб клопотання (подання) повинно бути розглянуте **протягом 10 днів** з дня його надходження до суду суддею одноособово. На судовому засіданні повинні бути присутні ви, ваш захисник, законний представник, прокурор. Про час та місце розгляду клопотання (подання) повідомляються орган або установа виконання покарань, що відає виконанням покарання; лікарська комісія, що дала висновок стосовно питань припинення вашого примусового лікування, спостережна комісія, служба у справах дітей, якщо розглядається погоджене з ними клопотання, цивільний позивач і цивільний відповідач, якщо питання стосується виконання вироку в частині цивільного позову, інші особи в разі необхідності. За наслідками розгляду клопотання (подання) суд постановляє ухвалу, яка може бути оскаржена в апеляційному порядку.

Норма права: стаття 539 КПК України.

5.2. Державні органи, що забезпечують контроль і нагляд за дотриманням прав засуджених

— Якими є повноваження прокуратури щодо захисту ваших прав?

Прокурор наділений широким колом повноважень для виявлення й усунення порушень ваших прав. За великим рахунком, ця структура наділена найбільшими повноваженнями в цих питаннях, тому ваше звернення до прокуратури буде доволі ефективним.

Так, здійснюючи нагляд за додержанням законів під час виконання судових рішень у кримінальних справах, **прокурор має право:**

- ▶ у будь-який час за посвідченням, що підтверджує займану посаду, відвідувати установу, в якій ви відбуваєте покарання;

- ▶ перевіряти законність наказів, розпоряджень працівників колонії та в разі їх невідповідності законодавству вимагати від працівників їх скасувати та усунути порушення закону, до яких вони призвели, а також скасувати незаконні акти індивідуальної дії (наприклад, накладене на вас незаконне стягнення).

Прокурор здійснює нагляд шляхом проведення регулярних перевірок, а також у зв'язку з необхідністю належного реагування на відомості про можливі порушення законодавства, що містяться у скаргах, зверненнях чи будь-яких інших джерелах.

Норма права: Закон України «Про прокуратуру»; наказ Генеральної прокуратури «Про організацію прокурорського нагляду за додержанням законів при виконанні судових рішень у кримінальних провадженнях, а також при застосуванні інших заходів примусового характеру, пов'язаних з обмеженням особистої свободи громадян» від 12 квітня 2013 р. № 7гн.

— Що може зробити Уповноважений Верховної Ради України з прав людини та НПМ (національний превентивний механізм) для захисту ваших прав?

Для виконання покладених на нього завдань Уповноважений наділений цілою низкою повноважень, у тому числі:

- ▶ відвідувати у будь-який час установи відбування засудженими покарань, опитувати осіб, які там перебувають, та отримувати інформацію щодо умов їх тримання;
- ▶ направляти у відповідні органи акти реагування Уповноваженого в разі виявлення порушень прав і свобод людини та громадянина для вжиття цими органами заходів (наприклад, до керівництва установи, в якій ви відбуваєте покарання).

У свою чергу, НПМ:

- ▶ здійснює регулярні відвідування місць, в яких утримуються засуджені та ув'язнені під вартою, потрібну кількість разів і без попереднього повідомлення про час і мету відвідувань з метою попередження неналежного поведіння, в тому числі спільно із громадськими організаціями;
- ▶ проводить опитування осіб, які перебувають у цих місцях, з метою отримання інформації стосовно поведінки з ними й умов їх тримання, а також опитування інших осіб, які можуть надати таку інформацію;

Отже, НПМ фіксує всі виявлені порушення та інформує про них Уповноваженого.

Актами реагування Уповноваженого щодо порушень положень Конституції України, законів і міжнародних договорів України стосовно прав і свобод людини та громадянина є конституційне подання Уповноваженого і подання Уповноваженого до органів державної влади, органів місцевого самоврядування, об'єднань громадян, підприємств, установ, організацій незалежно від форми власності та їхніх посадових і службових осіб для вжиття відповідних заходів реагування у місячний строк щодо усунення виявлених порушень.

Щорічно Уповноважений здійснює Верховній Раді України **доповідь про стан додержання та захисту прав і свобод людини та громадянина в Україні** органами державної влади, органами місцевого самоврядування, об'єднаннями громадян, підприємствами, установами, організаціями незалежно від форми власності та їхніми посадовими та службовими особами, які порушували своїми діями або бездіяльністю права та свободи людини і громадянина, та про виявлені недоліки у законодавстві щодо захисту прав і свобод людини та громадянина. Окремий розділ у щорічній доповіді Уповноваженого присвячений питанню забезпечення прав і свобод людини в установах виконання покарань та слідчих ізоляторах України. За щорічною доповіддю Уповноваженого Верховна Рада України ухвалює постанову.

ВАЖЛИВО: діяльність Уповноваженого доповнює існуючі засоби захисту конституційних прав і свобод людини і громадянина, не віднімає їх і не тягне перегляду компетенції державних органів, які забезпечують захист і поновлення порушених прав і свобод.

Норма права: Закон України «Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини».

5.3. Громадські інституції захисту прав засуджених

— Що таке спостережні комісії і де вони функціонують?

Спостережна комісія – це колегіальний орган, що утворюється з представників громадськості та чиновників у кожному районі міста, районному центрі та області. Представників громадських організацій повинно бути в комісії не менше 50 % від кількості всіх членів.

Функціонують вони при місцевих держадміністраціях або виконавчих комітетах міських (за винятком міст районного значення) рад. Тобто спостережна комісія є в кожному районі міста або області, незалежно від того, чи є в цій адміністративно-територіальній одиниці виправна колонія.

Комісія працює виключно на громадських засадах, тому її члени не отримують за це жодних коштів. Основні завдання спостережної комісії:

- ▶ організація та здійснення громадського контролю за дотриманням прав, основних свобод і законних інтересів засуджених осіб та осіб, звільнених від відбування покарання;
- ▶ сприяння органам і установам виконання покарань у виправленні та ресоціалізації засуджених осіб та створенні належних умов для їх тримання, залучення до цієї діяльності громадських організацій, органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ і організацій незалежно від форми власності та громадян;
- ▶ організація виховної роботи з особами, умовно-достроково звільненими від відбування покарання, та громадського контролю за їхньою поведінкою протягом невідбутої частини покарання;
- ▶ надання допомоги у соціальній адаптації особам, звільненим від відбування покарання.

Отже, спостережна комісія – це, по суті, орган, який повинен регулярно відвідувати колонію і стежити за тим, в яких умовах вас тримають, як забезпечують реалізацію ваших прав, а також сприяти у вашій соціальній адаптації після звільнення.

Норма права: стаття 25 КВК України; Положення про спостережні комісії.

— В яких випадках доцільно звертатися до спостережної комісії та що вона може зробити для захисту ваших прав?

Члени спостережної комісії наділені значними повноваженнями стосовно відвідування установи виконання покарань та можливостями для фіксації порушень ваших прав і законних інтересів. Так, вони можуть під час відвідування установ виконання покарань безперешкодно, без обмеження в часі, із забезпеченням максимального сприяння працівниками та адміністраціями установ виконання покарань пересуватися територією установ виконання покарань, здійснювати аудіо- та відеозапис та поширювати отриману інформацію, ознайомлюватися із звітністю, в тому числі й статистичною, проводити ревізії, здійснювати інспектування, подавати усні або письмові запити, перевіряти додержання законодавства, оскаржувати протиправні дії (бездіяльність) посадових та службових осіб установ виконання покарань, вимагати негайного припинення таких дій (бездіяльності) та притягнення до відповідальності винних осіб (з наступним вичерпним письмовим повідомленням відповідної особи про вжиті (не вжиті) заходи відповідальності протягом 10 днів з дня отримання відповідної вимоги), ознайомлюватися з особовими справами засуджених, іншими документами тощо, спілкуватися з будь-якими працівниками установ виконання покарань та засудженими (в тому числі на умовах анонімності).

Тому ви можете звертатися до спостережної комісії з усіх питань, якщо ваші права і законні інтереси порушуються. Однак єдиною формою реагування на виявлені порушення є внесення на розгляд органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування пропозиції щодо удосконалення діяльності органів і установ виконання покарань з питань дотримання прав людини, захисту основних свобод і законних інтересів засуджених осіб. Тобто **рішення спостережної комісії не є обов'язковими до виконання та носять рекомендаційний характер.**

Отже, спостережні комісії не можуть бути універсальним правовим засобом, вони не підміняють діяльність інших правозахисних організацій, а тим більше не відміняють її. Не можна розглядати спостережні комісії як альтернативу суду чи прокуратурі. Спостережні комісії не мають таких правових засобів, якими наділені ці органи.

Натомість, ураховуючи, що спостережна комісія в разі потреби може передати інформацію про порушення вищим органам управління установи виконання покарань, прокуратурі або висвітлити їх у засобах масової інформації – адміністрація колонії зазвичай намагається усунути виявлені недоліки.

Норма права: стаття 24 КВК України; Положення про спостережні комісії.

— Що таке громадська рада та яка в неї компетенція?

Громадська рада утворюється при Державній пенітенціарній службі України, а також при її територіальних управліннях. Тобто в кожній області є своя громадська рада. Така рада є тимчасовим консультативно-дорадчим органом, утвореним для сприяння участі громадськості у формуванні та реалізації державної політики у сфері виконання кримінальних покарань.

Основними завданнями Громадської ради є:

- ▶ сприяння реалізації громадянами конституційного права на участь в управлінні державними справами;
- ▶ здійснення громадського контролю за діяльністю Управління та підпорядкованих йому органів та установ виконання покарань;
- ▶ сприяння врахуванню Управлінням громадської думки під час формування та реалізації державної політики у сфері виконання покарань.

Члени Громадських рад наділяються такими ж повноваженнями, як і члени спостережних комісій, а їхні рішення також мають рекомендаційний характер. Однак наближеність до керівництва відповідного територіального управління ДПтСУ дає змогу членам Громадської ради доволі швидко доводити до відома керівництва про порушення, тому до цієї інституції доцільно звертатися у разі систематичного порушення прав засуджених у вашій установі.

Норма права: стаття 24 КВК України.

— Чи можуть представники засобів масової інформації відвідувати установу виконання покарань та фіксувати порушення ваших прав?

Так, представники засобів масової інформації можуть відвідувати установи виконання покарань і фіксувати стан справ у ній. Якщо ви вважаєте, що увага з боку преси допоможе забезпечити дотримання ваших прав або усунути їх порушення, ви можете самостійно або через рідних чи громадські організації звернутися до ЗМІ і запросити їх відвідати вашу установу. Однак ЗМІ не зобов'язані цього робити, отже, їхній візит залежить виключно від власного розсуду журналістів та їхньої зацікавленості темою засуджених.

Представники ЗМІ можуть відвідувати установу спільно з членами спостережних комісій, громадських рад, народними депутатами та іншими особами, які мають право безперешкодного доступу до виправних колоній, і в цьому разі вони можуть все знімати та фіксувати. Обмежується лише кількість журналістів – до трьох осіб.

Якщо представники ЗМІ самостійно вирішили приїхати за вашим зверненням, їм потрібно отримати дозвіл начальника колонії як на візит, так і на проведення зйомок. У цьому разі можливості ЗМІ будуть обмежені на розсуд адміністрації.

Норма права: стаття 24 КВК України.

— Які можливості є у правозахисних організацій та інших громадських інституцій для захисту ваших прав?

Зазвичай громадська організація репрезентує ті або інші інтереси певного прошарку населення, тоді як правозахисна організація захищає індивідуальні права, які належать усім людям, тобто те уявлення про справедливість та цінності, що склалося у певному суспільстві. Отже, місія правозахисних організацій полягає в захисті прав людини від держави і одночасно сприянні державі в забезпеченні та захисті прав людини.

І правозахисні організації, і громадські інституції можуть виявляти порушення ваших прав або

умови, що сприяють таким порушенням, і передавати інформацію до органів керівництва держави. Вони також мають механізми для ініціації певних змін до чинних законодавчих і відомчих нормативних актів.

У громадських і правозахисних організаціях можна отримати й конкретну правову допомогу – вони можуть надати юридичну допомогу або запропонувати адвоката, що буде здійснювати представництво ваших інтересів у судах та інших органах. Обсяг та вид конкретної допомоги, що вами може бути отримана, залежить від типу організації, її інтересів, а також наявних ресурсів (як людських – певних спеціалістів, так і грошових – на оплату праці таких спеціалістів). У будь-якому разі доцільно звернутися до декількох організацій та обрати найкращий для вашого захисту варіант допомоги. Адже закон надає вам право на отримання правової допомоги не тільки від адвокатів, а й від фахівців у галузі права, забезпечуючи можливість конфіденційності розмов та необмежену кількість зустрічей з ними.

Норма права: статті 107 та 110 КВК України.

— До яких громадських інституцій та в якому порядку ви маєте право звертатись?

Ви маєте право без жодних обмежень звертатися до будь-яких громадських організацій, оскільки вам дозволяється одержувати і відправляти листи і телеграми за свій рахунок без обмеження їхньої кількості.

Однак таке листування буде підлягати перегляду адміністрацією установи. Виняток становить тільки кореспонденція, адресована Уповноваженому Верховної Ради України з прав людини, Європейському суду з прав людини, а також іншим відповідним органам міжнародних організацій, членом або учасником яких є Україна, уповноваженим особам таких міжнародних організацій, до суду та прокуророві. Така кореспонденція надсилається за адресою протягом доби з часу її подачі.

Тож для звернення до громадської інституції ви спочатку повинні знайти або отримати за допомогою адміністрації установи її адресу, а потім звернутися за встановленим порядком зі своєю проблемою. До речі, до таких організацій ви можете і зателефонувати, знайшовши контакти на відповідному сайті.

Норма права: стаття 113 КВК України.

5.4. Механізм реалізації права на правову допомогу

— Які права на юридичний захист ви маєте в разі відкриття кримінального провадження?

У разі відкриття кримінального провадження стосовно вас під час відбування покарання, ви маєте визначений обсяг процесуальних прав, зокрема і на отримання юридичної допомоги. Те, що ви вже відбуваєте покарання і маєте судимість, **жодним чином не звужує вашого права на захист**. Ви маєте право як на платну, так і на безоплатну правову допомогу. Також вам гарантується право вільно обирати адвоката.

— Чи можете ви отримати побачення з адвокатом?

Для одержання правової допомоги за письмовою заявою засуджених, їхніх близьких родичів, громадських організацій засудженим надається побачення з адвокатом або іншим фахівцем у галузі права. За бажанням засудженого або адвоката побачення можуть надаватися наодинці. Кількість і тривалість таких побачень не обмежена.

Засудженому забезпечується можливість спілкуватися з адвокатом та іншим фахівцем у галузі права у приміщенні без суцільного розмежованого захисного скла за їхньою згодою.

Одержання правової допомоги поширюється на засуджених, що перебувають на лікуванні у стаціонарних закладах охорони здоров'я.

Норма права: стаття 110 КВК України.

— Що таке безоплатна правова допомога і чи можете ви її отримати?

Так, можете. Безоплатна правова допомога – це правова допомога, що гарантується державою та повністю або частково надається за рахунок коштів із Державного бюджету України, місцевих бюджетів та інших джерел.

Згідно із законом, правова допомога буває первинною та вторинною. Ви маєте право на отримання як первинної, так і вторинної правової допомоги.

Безоплатна первинна правова допомога – вид державної гарантії, що полягає в інформуванні особи про її права і свободи, порядок їх реалізації, відновлення в разі їх порушення та порядок оскарження рішень, дій чи бездіяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування, посадових і службових осіб. Безоплатна первинна правова допомога включає такі види правових послуг:

- ▶ надання правової інформації;
- ▶ надання консультацій і роз'яснень з правових питань;
- ▶ складення заяв, скарг та інших документів правового характеру (крім документів процесуального характеру);
- ▶ надання допомоги в забезпеченні доступу особи до вторинної правової допомоги та медіації.

Безоплатна вторинна правова допомога – вид державної гарантії, що полягає у створенні рівних можливостей для доступу осіб до правосуддя. Безоплатна вторинна правова допомога включає такі види правових послуг:

- ▶ захист;
- ▶ здійснення представництва інтересів осіб, що мають право на безоплатну вторинну правову допомогу, в судах, інших державних органах, органах місцевого самоврядування, перед іншими особами;
- ▶ складення документів процесуального характеру.

Норма права: Закон України «Про безоплатну правову допомогу» від 02 червня 2011 р.

— Чи можете ви звернутись до Європейського суду з прав людини для захисту ваших прав?

Ви можете звернутися до Європейського суду, якщо вважаєте, що ви особисто є жертвою порушення Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод. Серед основних підстав звернення до Європейського суду можна назвати такі: застосування надмірної або іншої незаконної фізичної сили, насильства, значні недотримання матеріальних умов утримання; ненадання достатнього медичного обслуговування; накладення необґрунтованих і незаконних обмежень на побачення, інші контакти з зовнішнім світом. Цей перелік не повний.

Ви можете звернутися до Суду лише зі скаргами, предмет розгляду яких стосується сфери відповідальності певного державного органу. Суд не розглядає заяви, спрямовані проти посадових осіб державних органів, приватних осіб або недержавних організацій.

Суд приймає заяви до розгляду лише після того, як були використані всі внутрішні засоби юридичного захисту. Це означає, що вам слід спочатку звернутися до національних судів, яким підсудна справа, включаючи відповідну вищу судову інстанцію, для захисту своїх прав, про порушення яких ви маєте намір поскаржитись до Європейського суду з прав людини. Крім того, використовуючи належні засоби захисту, необхідно дотримуватись передбачених законодавством строків.

Ви можете подати заяву до Суду протягом шести місяців після ухвалення остаточного рішення судом або іншим органом влади. Шестимісячний строк відраховується з моменту вашого ознайомлення або ознайомлення вашого адвоката з остаточним судовим рішенням. При цьому листи, які ви направлятимете до Європейського суду з прав людини та отримуватиме від нього, не підлягають перегляду. Рішення цього суду є обов'язковим для виконання Україною.

Норма права: Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод; Закон України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» від 23 лютого 2006 р.

Рада Європи є провідною організацією із захисту прав людини континенту. Вона включає в себе 47 держав-членів, 28 з яких є членами Європейського союзу. Усі держави-члени Ради Європи підписалися під Європейською конвенцією з прав людини – угоду, спрямовану на захист прав людини, демократії та верховенства права. Європейський суд з прав людини контролює здійснення Конвенції у державах-членах.

www.coe.int

Європейський Союз складається з 28 держав-членів та їх народів. Це унікальне політичне та економічне партнерство, засноване на цінностях поваги до людської гідності, свободи, рівності, верховенства права і прав людини. Понад п'ятдесят років нам знадобилось для створення зони миру, демократії, стабільності і процвітання на нашому континенті. Водночас нам вдалось зберегти культурне розмаїття, толерантність і свободу особистості. ЄС налаштований поділитись своїми цінностями та досягненнями з країнами-сусідами ЄС, їх народами, та з народами з-поза їх меж.

<http://europa.eu>

Funded
by the European Union
and the Council of Europe

EUROPEAN UNION

COUNCIL OF EUROPE

CONSEIL DE L'EUROPE

Implemented
by the Council of Europe